

МАҲМУД ҲАСАНИЙ

ХАЗИНАДАГИ ЎЙЛАР

**Тошкент
«Янги аср авлоди»
2004**

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
Абу Райҳон Беруний номидаги
ШАРҚШУНОСЛИК ИНСТИТУТИ

Қўлингиздаги шеър­ий тўплам шарқшунос олим ва шоир, адабиёт, тарих, тасаввуф, ҳадис, фикҳ, табобат, одоб—ахлоқ ва зироатчиликка оид 60 дан ортиқ илм­ий, табдил ва таржима асарларнинг муаллифи Маҳмуд Ҳасанийнинг қаламига мансуб. М. Ҳасаний араб, форс ва туркий тилларда ёзилган юз мингдан ортиқ қўлёзма асарлар хазинасининг мудиридир. Олим ўтмиш алломалари, уларнинг қўлёзма асарлари ҳамда шу асарларни тадқиқ қилиш билан шуғулланувчи шарқшунос олимларнинг фаолияти ҳақида ўзининг фалсафий мушоҳадаларини шеър орқали баён қилади.

Рисола ўтмишда яшаган олимлар, ҳалқимиз маданияти, бебаҳо мероси, уларни ўрганувчи олимлар ҳақида маълумот олишни хоҳловчи кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

**Изоҳларни тузувчилар – Мавжуда РАЗЗОҚОВА,
Равшан ХУДОЙБЕРГАНОВ**

ISBN 5–633–01626–2

© Маҳмуд Ҳасаний «Хазинадаги ўйлар».
«Янги аср авлоди», 2004 йил.

ДУРШУНОС ОЛИМ ЎЙЛАРИ

Қўлёзма манбаларни ўрганиш ва тадқиқ этиш энг қийин ишлардан бири ҳисобланади. Шунинг учун ҳам араб, форс ва бошқа Шарқ тилларидаги қўлёзма манбаларни тадқиқ қиладиган олимларни дуршуносларга ўхшатишади. Бунга мисол қилиб Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Шарқшунослик институтига фаолият кўрсатган ва кўрсатаётган юзлаб олимларнинг номини келтириш мумкин. Марҳум олимлардан академик У.И.Каримов, А.Расулов, С.Мирзаев, Ҳ.Ҳикматуллаев, А.Ирисов каби ўнлаб олимлар қадимий манбаларни умр бўйи тадқиқ қилдилар ва нашр эттирдилар.

Ҳозирги пайтда мазкур иш билан кўплаб шарқшунос олимлар шуғуланмоқдалар. Шундай дуршунос олимлардан бири Маҳмуд Ҳасанийдир. У ўзининг ўттиз йиллик фаолияти давомида 60 дан ортиқ манбаларни нашр эттиришга муваффақ бўлди. У таъбабат, тарих, адабиёт, шарият, ҳадис, фикҳ, тасаввуф, одоб-ахлоқ ва зироатчиликка оид манбаларни форс ва араб тилларидан таржима қилиб, илм аҳларига етказиб берди. У ҳозирда 100 мингдан ортиқ қўлёзма асарларни ўз ичига олган Қўлёзмалар хазинасига раҳбарлик қилмоқда. Ҳукуматимиз маънавий меросни ўрганиш ва уни сақлаш борасидаги хизматлари учун М. Ҳасанийни «Меҳнат шуҳрати» ордени билан тақдирлади.

М.Ҳасаний қўлёзмалар ва уларни ўқиш бўйича етук мутахассис бўлишидан ташқари истеъдодли

шоир ҳам бўлиб, айни пайтда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг аъзосидир. Унинг «Ғиждувонийга таъзимнома» дostonи, «Қариялар юрт файзи» номли шеърий тўғламлари нашр этилган. Оғоб-ахлоқ ва тарихий шахсларга бағишланган қасида ва ғазаллари матбуот саҳифасида тез-тез чиқиб туради.

Бобурнинг хос табиби Юсуфийнинг форс тилида назмда ёзилган «Дар тадбири маъкул ва машруф» («Еб-ичиш ҳақида рисола»), «Фавойида ахёр» («Хайрли кишиларга фойдалар»), «Ситтаи заруриййа» («Олти зарур нарса ҳақида рисола»), «Илож ул-амроз» («Касаликларнинг давоси») каби рисолаларини ўзбек тилига шеърий таржима қилган. Шаҳобийнинг «Шифо ул-мариз» («Касалларнинг шифоси»), Ҳасратнинг «Нозими суҳбат» («Саломатликни сақлаш тадбири»), Давоийнинг «Фавойида ул-инсон» («Инсонларга фойдалар») номли шеърий асарлари ҳам М. Ҳасаний томонидан ўзбек тилига шеърий таржима қилинган.

М. Ҳасаний қўлёзмаларни жонидан севади. Минг йилларга тенг ҳар бир қўлёзма асарни асраб авайлаш ҳақида қайғуради. У ҳар гал қўлёзмалар хазинаси ичига кирганда ҳар бир қўлёзма, унинг муаллифи билан унсиз суҳбат қуради ва бу суҳбатлар рубоийлар орқали қоғоз саҳифасига тушади. Қўлингизда турган шеърий рисола билан танишар экансиз, ўзингиз бунинг гувоҳи бўласиз. Тўртлик — рубоийларда ўтмишда яшаган алломалар, уларнинг китоблари, бу китобларни бир умр тадқиқ этган ва ҳозирда ҳам тадқиқ этаётган олимларнинг номи ва фаолияти билан танишасиз. Қисқа қилиб айтганда, уларда Шарқшунослик институти, бу ерда сақланаётган асарлар, уларни тадқиқ қилувчиларнинг тарихи ўз ифодасини топган.

М. Ҳасаний бу шеърӣ китобни бунёд қилар экан, уни академик олимлар Убайдулла Исроилович Каримов, Музаффар Муҳиддинович Хайруллаевга ҳамда таниқли шарқшунос-файласуф олим Муталлиб Усмоновнинг хотирасига бағишлайди. Маълумки, М.М. Хайруллаев ЎзР ФА Шарқшунослик институтининг раҳбари сифатида фаолият кўрсатиб, шарқшунос олимларни тарбиялашда жонбозлик кўрсатган эди. У. И. Каримов шарқшуносликда ўзига хос мактаб яратган олимлардан биридир. М. Усмонов эса шарқшунос олим сифатида маънавий меросимизни ўрганиш ва нашр этишда катта хизматлар кўрсатган.

Қисқа қилиб айтганда, мазкур шеърӣ тўплам, биринчидан, маънавий меросимизга оид қўлёзмалар, уларнинг муаллифларини танитиш, иккинчи томондан, шарқшунос олимларнинг хизматини кўрсатиш ва номларини абадийлаштириш йўлида қўйилган хайрли қадамдир.

Баҳром АБДУҲАЛИМОВ,
тарих фанлари доктори,
Абу Райҳон Беруний номидаги
Шарқшунослик институти директори
Сурайё КАРИМОВА,
тарих фанлари доктори

АКАДЕМИК УБАЙДУЛЛА КАРИМОВ ҲАЁТИГА ЧИЗГИЛАР

1

Убайдуллоҳ — соний Убайдуллоҳдир,
Берунийнинг кўнгли ундан фароҳдир.
Ибн Сино, Розий руҳлари дерлар,
Убайдуллоҳ бизга файзи Илоҳдир.

2

Кимки илму фандан калом қилажак,
Уни «Аллома» деб эълон қилажак.
Ибн Сино, Розий, Беруний ҳатто,
Убайдуллоҳ учун салом қилажак.

3

Олим бор, ҳар сўзи дармонга ўхшар,
Олим бор, ҳар сўзи хирмонга ўхшар.
Устоз сўзи у ҳам, бу ҳам эмасдир,
Устознинг ҳар сўзи уммонга ўхшар.

4

Олим бор, илмда тенги бўлмагай,
Олим бор, ҳилмда тенги бўлмагай.
Устоз илму ҳилм соҳиби эди,
Бу икки таълимда тенги бўлмагай.

5

*Истиқлол омонда қайта туғилди,
Адолат замонда қайта туғилди.
Бизнинг улуғ устоз шарофатидан,
«Сайдана»¹ жаҳонда қайта туғилди.*

6

*Илм чигам ила бардошдан ошар,
Чигам бўлса ҳатто қуёшдан ошар.
Беруний минг ёшдан ошди, демакки,
Устоз ҳам умрда минг ёшдан ошар.*

7

*Устоз илм сари илдамда бўлди,
Умр ўтмоқда деб аламда бўлди.
Ўзни аямади илм йўлида,
Кечақундуз қўли қаламда бўлди.*

8

*Устоз қўлёманинг ғуборин очди,
Унда яширинган ахборин очди.
Илм аҳли учун сир бўлиб келган,
Буюк Розий «Сирр ул-асрор»ин¹ очди.*

9

*Устоз умр бўйи зиё тарқатди,
Виждонни ўйлади, ҳаё тарқатди.
Арабу форсийда қўлёмма ўқиб,
Эл учун тибб ила кимё тарқатди.*

10

*Улуғвор ажиб нур юзига эди,
Маънолар махзани сўзига эди.
Виқору салобат ўзига бўлса,
Меҳр ила оқибат кўзига эди.*

11

*Илм билан устоз нажот топдилар,
«Қайт» сўзин эшитди, вафот топдилар.
Йўқ, йўқ, вафот топди, демагин асло,
Аксинча, иккинчи ҳаёт топдилар.*

12

*Устоз юракларда ихлос қолдирди,
Дилларни ром этди, эҳсос қолдирди.
Тарих сафҳасидан ўчмагай номи,
Чунки катта илмий мерос қолдирди.*

13

*Устоз олам узра бир қиз қолдирди,
Бир қизки, оламда тенгсиз қолдирди.
У оддий бир қизни қолдирди дема,
Илмда ўзидан бир из қолдирди!*

14

*Устознинг зиёси давом этмоқда,
Кўзлаган ҳавоси давом этмоқда.
Сурайё орқали табобатию
Шарқона кимёси давом этмоқда!*

**АКАДЕМИК МУЗАФФАР
ХАЙРУЛЛАЕВ
ҲАЁТИГА ЧИЗГИЛАР**

15

*Кўпларга ҳам устоз, ҳам раҳбар эди,
Ишлари ғалаба ё зафар эди.
Раҳбарлик бобига ёки илмга,
Қаерда бўлмасин Музаффар эди¹.*

16

*Ўтқинчи ҳавасни елга бердилар,
Барча қувватини белга бердилар.
Бир умр Форобий фалсафасини
Ўрганиб, барини элга бердилар¹.*

17

*У гўё Мисрда бир Юсуф эди,
Умрида на хусуф, на кусуф* эди.
Фалсафа бобига кўп доно олим,
Жаҳонда тенги йўқ файласуф эди.*

18

*Каттаю кичикка ҳамроз эдилар,
Кўркам хулқ бобига мумтоз эдилар.
Айниқса ёшларга оталик қилиб,
Меҳрда тенги йўқ устоз эдилар¹.*

* Хусуф ва кусуф — Ой ва Қуёшнинг тутилиши, яъни унинг умри ҳеч қачон беҳуда ўтмаганига ишора.

19

*Кўп асар ёздилар, ҳаёт топдилар,
Маърифат тарқатиб, нажот топдилар.
Икки минг тўрттинчи йилда ногаҳон,
Касалга чалиниб, вафот топдилар.*

20

*Ахлоқи соз эди, иши туз эди,
Ёлғонни билмасди, тўғрисўз эди.
Илмий ишларини бир-бир санасам,
Бариси саноқда етти юз эди.*

21

*Устоз очиқ юзли, кўп маъсум эди,
Кўркам хулқ соҳиби, хуш русум эди.
Қаерда, қай ҳолда, қачон бўлмасин,
Юзида ҳамиша табассум эди.*

22

*Ёмоннинг дунёда доми қолади,
Дилни хира қилган шомни қолади.
Аммо Музаффардек улуғ устознинг
Тарихда абадий номи қолади.*

МУТАЛЛИБ УСМОНОВ ҲАЁТИГА ЧИЗГИЛАР

23

*У қачон туғилди, Қуръон ўқиди,
Ва уни ўғирди, ҳар он ўқиди¹.
Муталлиб² номига бўла олди мос,
Офарин сўзини даврон ўқиди.*

24

*Меҳнатда на ойу йилни биларди,
Кўнгилга қарарди, дилни биларди.
Инглизу рус тили, араб ила форс,
Баравар бу тўртта тилни биларди.*

25

*Сухбатда доим хуш тараб эдилар,
Сўзлари доимо «Ё Рабб» эдилар.
Форсларнинг ичига гўё форс эди,
Араблар ичига араб эдилар.*

26

*Андижон ватаним, Андижон, геди,
Ўзим бунда, вале анда жон, геди.
Андижону Тошкент — икки азиз жон,
Икки, бироқ танга битта жон, геди.*

27

Кавсарга етар у, беоб бўлмайди,
Йўллари бешубҳа сароб бўлмайди.
Қанча китоб ёзди, ҳайкал ўрнатди,
Ҳаёти ҳеч қачон хароб бўлмайди.

28

Қабрнинг азоби осон бўлғуси,
Жаннат сари йўли равон бўлғуси.
Бир умр Қуръонга ружу қилганди,
Ҳар ерда ҳамроҳи Қуръон бўлғуси.

29

Фарзандининг бири Элдор бўлибди,
Эл учун юраги бедор бўлибди.
Ота йўлин фанда давом эттириб,
Отасидан азиз ёдгор бўлибди!

30

Саховат ҳақиқий инсонга хосдир,
Жўмардлик сахога ўлмас асосдир.
Жўмардлик соҳиби бўлолган Элдор,
Бугун тағбиркору арабшуносдир.

31

Ҳаётига Элдор сайқал яратди,
Ҳосили тугамас пайкал яратди.
Ушбу КИТОБ билан олимларга-ю,
Отасига ўлмас ҳайкал яратди!

**МАҲДУМ АЛ—ВОСИЛИЙ
АЛ—МАРҲАМАТИЙ
ҲАЁТИГА ЧИЗГИЛАР***

32

*Исми Ҳасан эди, Восилий лақаб,
Илм эди унга ҳақиқий маплаб.
Диний ҳам дунёвий илм ўрганги,
Бухорода маскан бўлиб Мир Араб¹.*

33

*Уни билган зотлар, кўп раҳмат, дерлар,
Илмда тортдилар кўп заҳмат, дерлар.
Минг тўққиз юз ичра таваллуд топди,
Туғилган жойини Марҳамат дерлар.*

34

*Муҳаммад Иброҳим — муллалар сози,
Восилийга ота эдилар рози.
Мингтепада яшаб бир неча йиллар,
Ушбу юртда бўлди эл учун қози.*

35

*Илмда не амал, билар эдилар,
Илмда не куммал, билар эдилар.
Арабу форс яна туркий тилларни,
Барини мукаммал билар эдилар.*

* Қиблагоҳим Восилий менинг шеърятта ва маънавий меросга қизиқишимга сабаб бўлгани учун ҳурмат юзасидан улар ҳақидаги маълумотни ҳам келтиришни лозим топдим (М.Ҳ.).

36

*Замона ғам тўла озор қолдирди,
Восилий қалбига ғубор қолдирди.
Озорга қарамай, туну кун ёзиб,
«Мажмаъ ул-адвия»¹ ёдгор қолдирди.*

37

*Гарчи уни элда гадо қилдилар,
Умрини илмга фидо қилдилар.
«Унвон ул-баён»¹ни таржима қилиб,
Мукамал шарҳини адо қилдилар.*

38

*Маҳмуднинг номини жаҳонга тортди,
Номатлум қатини аёнга тортди.
«Атвоқ уз-заҳаб»ни¹ таржима қилиб,
Шарҳини тугатди, баёнга тортди.*

39

*Качкўлким, ҳикматга тўла бир кўлдир,
Дурдона фикрлар бу кўлда мўлдир.
Восилий яратган ажиб бир кўл бор,
Дўстлари билади, номи «Качкўл»дир¹.*

40

*Шум ажал келдию нажотин қирқди,
Барча ибодату салотин қирқди.
Минг тўққиз, етмишу яна тўққизда,
«Кўзга сув кириши»¹ ҳаётин қирқди.*

Хазинадаги ўйлар

ДЕБОЧА

Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳийм

41

*Аллоҳ, улуғ номинг тилимда доим,
Расул муҳаббати дилимда доим.
Саҳобаи киром, аҳли байт¹ меҳри,
Ой - у кунимдаю йилимда доим.*

42

*Хазина ичига ёздим Номани,
Кийинтирдим сўзга тоза жомани.
Расул рози, Аллоҳ мададкор бўлсин,
Маънога тўлдирсин улуғ хомани.*

43

*Хазинага кирдим, гурлар қидирдим,
Юракни ўртовчи қўрлар қидирдим.
Жаннат эди гўё ушбу Хазина,
Жаннатга кирдиму ҳурлар қидирдим.*

44

*Рисоламда мақсад жоми жам бўлди,
Дўсту ёрлар орзу коми жам бўлди.
Салафлару ҳозир ҳамнафас ёрлар,
Китоблари билан номи жам бўлди.*

45

*Шеърый рисолага кўйдим асосни,
Баҳраманд айлагин омию хосни.
Қулоғини тўлдир сўз гавҳаридан,
Юрагидан чиқар бийму ҳаросни.*

46

*Қадамни ҳамиша бардам кўй, эй дўст,
Дўстлик сари уни ҳар дам кўй, эй дўст.
Сен учун ажойиб бир Боғ яратдим,
Боғимга мен билан қадам кўй, эй дўст!*

47 БЕҲЗОД ЙЎЛДОШЕВ

*Беҳзод кўнгил уйин тўлдириб турар,
Бўлмаган ишларни бўлдириб турар.
Таъриф қилай десам, ҳожат йўқ асло,
Ўз номи ўзини билдириб турар¹.*

48 ТЎРА МИРЗАЕВ

*Тўралар эл ичра соҳиб ризодир,
Уларга иззату ҳурмат сазодир.
Бизнинг Тўра ака Фанлар уйида,
Фақат Тўра эмас, Тўра Мирзодир.*

49 БАҲРОМ АБДУҲАЛИМОВ

*Таомнинг лаззати ошда дейдилар,
Маҳкаму қаттиқлик тошда дейдилар.
Баҳром ёшдир, вале бошдир,¹ шунинг-чун,
Ақл ёшда эмас, бошда дейдилар.*

50

Ўтмишга қадамин уриб боролди,
Қанча тўсиқ бўлса суриб боролди.
Минг йиллаб мударган «Байт ул-
ҳикма»нинг,
Ичига бонг уриб кириб боролди¹.

51 ҚЎЛЁЗМАЛАР

Қўлёзмалар чанги - лавзинам* менинг,
Камолотга бошлар хуш зинам менинг.
Одамларда бордир ҳар хил хазина,
Қўлёзмалар фонди — хазинам менинг.

52

Умрим ўтди доим китоблар билан,
Ўқишу ёзишга шитоблар билан.
Ёзилган ҳар китоб бир офтоб экан,
Абадий қолайин офтоблар билан.

53

Қўлларимга олдим яна қўлёзма,
Жоним дерки бўлди, ўқима, ёзма.
Унга қарши туриб ақлу шуурим,
Дейдики, бу йўлдан ҳеч қачон озма.

* Лавзина — бодом мағзидан тайёрланадиган тотли ҳолва.

54

*Яна қўлёмани олдим қўлимга,
Жоним раҳм қилиб чиқди йўлимга.
Деди: — Азоб тортма, қўлёмадан кеч.
Дедим: — Маҳкум этма мени ўлимга!*

55

*Етиб келди яхши-ёмон қўлёмма,
Қанча замонлардан омон қўлёмма.
Авлодлар орқали асрлар оша,
Яна яшар узоқ замон қўлёмма.*

56

*Излади қанчалаб насл хазина,
Бермади ҳеч кимга васл хазина.
Кимки доно бўлса, дарҳол англади,
Қўлёмалар фонди асл хазина.*

57

*Офтоб керак бўлса хазинага кел,
Моҳтоб керак бўлса хазинага кел.
Муродим шу эрур, қалбни покловчи,
Китоб керак бўлса хазинага кел.*

58

*Ширин забон сенга ўзим бўлайин,
Меҳри жаҳон сенга ўзим бўлайин.
Хазинага келиб, дурлар қидирсанг,
Хазинабон сенга ўзим бўлайин.*

59 БОБОХОН ҚОСИМХОНОВ

Хазина ичини у обод қилди,
Олимлар хизматин доим ёғ қилди.
Асраб-авайлабон қўлёмаларни,
Ҳамид Сулаймоннинг руҳин шод қилди!

60 МУЯССАР СОЛИҲОВА

Ҳар ким билгай агар хуш басар бўлгай,
Хазина ичига кўп самар бўлгай.
Мақсад эса доим қўлда муяссар,
Токи Хазинада Муяссар бўлгай!

61 ХОЛИДА АЛИМОВА

Хазина унинг-чун гўё жон эди,
Ҳар битта қўлёмма жонажон эди.
Беминнат хизматда бўлди Холида,
Деса бўлар ҳатто қаҳрамон эди!

62 МАВЖУДА РАЗЗОҚОВА

Мавжуда илмнинг йўлини тутди,
Илмни ўқиди, мўлини тутди.
Илмда камолга етолди охир,
Қачонки Чархийнинг қўлини тутди!

63

Мавжуда хизматда бўлди ҳамиша,
Шунинг-чун иззатда бўлди ҳамиша.
Микрофильмлар фондани асраб,
Ўқиди, лаззатда бўлди ҳамиша!

64 ҲИКМАТЛАР

Кўринган ҳар латта пайтоба бўлмас,
Ёки ҳар кўзадан офтоба бўлмас.
Илм нури билан сайқал топган дил,
Хароба жойда ҳам хароба бўлмас.

65

Ҳайронман не учун илм олишмас,
Гуноҳни савобга нечун олишмас.
Қўлёзма ўқимоқ кони фойда-ку,
Ақли бор бу сўзда асло олишмас.

66

Қўлёзма ўқимоқ доимий орзу,
Эрталаб тураман, қиламан вузу*.
Ўқийман, ёзаман, элга бераман,
Шояд оғир келса шунда тарозу.

67 АБДУЛАҲАД МУҲАММАДЖОНОВ

Аҳаджон олдиган ўтиб бўлмайди,
Сўзидан дил узиб кетиб бўлмайди.
Тарихдан шунча кўп асар ёздики,
Санаб адоғига етиб бўлмайди!

68 АШРАФ АҲМЕДОВ

Тиним билмас олим Аҳмедов Ашраф,
Барча мушуқларни қила олар даф.
Аниқ фанлар сари қадамин қўйиб,
Илм оламида тополди шараф.

*Вузу – таҳорат.

Ашраф илму ирфон йўлидан чиқди,
 Меҳнат қилди, унинг мўлидан чиқди.
 Улуғбек мероси насиб этганди,
 «Зижи Кўрагоний» кўлидан чиқди¹.

70 ИБН СИНО

Хазинада доим Ибни Синодир,
 Қўлларига, боқсам, қизил хинодир.
 Дейдики, кўзингдан қон оқмагунча,
 Илм кони сенга, ўғлим, фанодир.

71 БЕРУНИЙ

Беруний китоби ёнига бордим,
 Арабча эди у, ўқидим, ҳордим.
 Беруний келдию, деди: «Эй бўтам,
 Бу дурдир, жигарнинг қонига қордим!»

72 ХОЖА АҲРОР

Хожа Аҳрор китоб ёзди¹ — пок одам,
 Қўл урмоққа қилгай ҳатто бок одам.
 Қўрқма, дейди кулиб, бизда виқор бор,
 Бироқ кўнгли синиқ, ўзи хок одам.

73 ЖОМИЙ

Хазинада, боқсам, турибди Жомий,
 Кечиргайсиз, дедим, бизлар кўп омий.
 Елкам узра қоқиб деди: «Эй бўтам,
 Толибларга бизлар доимо ҳомий!»¹

74 МУРОСАЛОТ

«Муросалот»¹ қўлга тушди бир қатим,
Ўқиёлмай хатин ошди диққатим.
Жомий пайдо бўлди деди: «Ғайрат қил,
Қўлинггаги менинг асл дастхатим».

75 ҲИКМАТЛАР

Буюк хазинага бўлдим мен хозин,
Эшитдим шу кеча руҳлар овозин.
«Бўлди, кўнглимиз тинч, хотиржамдурмиз,
Хазинабон қилдик одамлар созин».

76

Бунда қанча инсон ақли жамулжам,
Мозийдан қилажак нақли жамулжам.
Хоҳ номи машҳуру хоҳи машҳурмас,
Бариси тенгма-тенг ҳақли жамулжам.

77

Хазина ичига кирганим замон,
Уламо гуруҳни кўрдим оломон.
Барига арабу форсийча китоб,
Дейдилар: «Бизга бўл, ўғлим, таржимон».

78 БЕРУНИЙ

Берунийга бир кун бохуш, адабча,
Китобимни тутдим, эди ўзбекча.
Кўз ташлади, кулди: «О, нақадар соз,
Менинг ёзганларим бари арабча».

79 ҲИКМАТЛАР

Хазинадан ҳар кун садо чиқади,
Яратганга мағху сано чиқади.
Китобларга боқсам, охиратингни —
Ўйла, деган чуқур маъно чиқади.

80

Китобларга боқдим, дилим тор бўлди,
Бир ваҳима ажаб менга ёр бўлди.
Қолдирмишлар салаф ўздан ёдгорлик,
Мендан нима қолди, умр хор бўлди.

81 ФОРОБИЙ

Форобийни кўрдим, чеҳраси кўркам,
Шодлик билан кулиб турарди, шу дам:
Сабаб нима? — дедим, деди: «То абад,
Бизлар тирикдурмиз, нечун бўлсин ғам?!».

82 АБУ БАКР РОЗИЙ

Боқсам Розий хурсанд бўлиб турибди,
Китобларга қараб, кулиб турибди.
Дейди: — Минг йил ўтди биз ҳамон тирик,
Нодонларга қара ўлиб турибди.

83 ЖОМИЙ

Жомийни кўрдиму айладим салом,
Лабларидан тўкди бир ширин калом:
«Китобларни дилдан асровчи бўлсанг,
Умринг борки, бўлай мен сенга ғулом!»

84 ҲИКМАТ

Хоҳ соғман, хоҳида кўп хастагурман,
Хазинага бироқ вобастагурман.
Қўлёзмалар дейди: «Доим бирга бўл!»
Бирга бўлмай нетай, дилбастагурман.

85 ИСМОИЛ БУХОРИЙ

Исмоил Бухорий — ҳадис султони,
Жабру жафо кўрган ватан ултони.
«Саҳиҳи Бухорий» китоби билан,
Маҳшаргача етгай қутлуқ достони.

86 АҲМАД ЯССАВИЙ

«Ҳикматлар девони» турар ёнимда,
Ундаги маънолар менинг қонимда.
Хожа Аҳмад дейди: — Ҳикматим севсанг,
Ҳамиша бўлурсан менинг жонимда.

87 БАҲОУДДИН НАҚШБАНД

Бир кун Нақшбандни бироз банг этдим,
Ширин сўзлар айтиб, оғзин қанд этдим.
Деди: — Тақдирингга тан бериб яша,
Ўғлим, ақлинг бўлса улуғ панд этдим.

88 НАВОИЙ

Навоий шеъри - ла наво қилганмиш,
Демагин, парвойи ҳаво қилганмиш.
Навоий ўзининг навоси билан
Бенаво қалбларга даво қилганмиш.

89 «ХАМСА»

«Хамса»ни қўлимга олдим, бу «беш» дир,
Ажабо бу бешлик нимага эшдир?
Навоий келди - ю деди: «Бу бешдан,
Сендаги беш сезги куч олиб пешдир».

90 МУҲАММАД ПОРСО

Эй Хожа Муҳаммад, берай бир сўроқ,
Дунёда нимадир қора, нима оқ?
Қора билан оқни билмоқчи бўлсанг,
«Фасл ул-хитоб»¹ номли китобимга боқ.

91 НАҚШБАНД

Баҳо ул-Ҳақ ва-г-Дин, эй пири жаҳон,
Йўлингизни билмоқ биз учун армон.
Хазинада ўнлаб «Мақомот»¹ ичра,
Йўл йўриғим тўлиқ қилинмиш баён.

92 ХОЖАИ ЖАҲОН

Хазина эшигин очган онда ман,
Хожаи Жаҳонни кўрдим онда ман.
Дедим: — Мудом Сизни изларман. Деди:
— Руҳим бунда, ўзим Ғиждувондаман!

93 НАҚШБАНД

Бир орзум ушалди кўнгилгинада,
Нақшбанд руҳини кўрдим зинада.
Дедим: — Бухородан қидирдим Сизни.
Деди: — Бизлар доим шу Хазинада.

94 ТЕМУР

Темур турар бунда қўлда узуги,
«Рости русту» унда сўзлар бузруги.
Шаҳзодалар турар таъзимда қатор,
Қўларига эса «Темур тузуги»¹.

95 ШОҲИЗИНДА

Қусам ибн Аббос — Шоҳизиндагир,
Муборак марқади Самарқанддагир.
Бироқ тарихлари хазинадаги
«Самария» ичра ёхуд «Қанд»дагир¹.

96 БОБУР

Бобур турар эди заррин жомада,
Ёнида китоби, қўли хомада.
Ҳолу аҳволини сўрасам деди:
— Ҳаммаси мана шу «Бобурнома»да¹.

97 ШАЙХ ХОВАНДИ ТАҲУР

Шайх Хованди Таҳур - номлари дoston,
Муборак марқади бир қутлуғ остон.
Китобига боқсам, Умар ўғли - ю,
Туғилган масканим, деди, Боғистон¹.

98 МУҲАММАД ҒАЗЗОЛИЙ

Ғаззолий дер: — Ҳолат йўлдошинг бўлсин,
Ўқимоқ хуш одат, йўлдошинг бўлсин.
Одам бўлай десанг «Иҳё ул-улум»,
«Кимёи саодат» йўлдошинг бўлсин¹.

99 МАҲМУД ПАҲЛАВОН

Хазинада кўрдим — Маҳмуд Паҳлавон,
«Рубоийёт» қўлда келдилар равон.
Дегу: — Қара, минглаб довондан ошдим,
Яна ошажакман мингталаб довон.

100 ҲИКМАТЛАР

Хазинада ҳар кун ўқидим Қуръон,
Фотиҳага очдим қўлларим равон.
Авлиёлар бари «Омин» дейишди,
Уламолар дегу: — Омон бўл, ўғлон!

101

Сен Қуръон ўқисанг руҳ ором топар,
Осмону замину куҳ ором топар.
Фаришта, ҳур ила филмонни не дей,
Исою Мусою Нуҳ ором топар.

102 ФАЗЛИЙ НАМАНГОНИЙ

Фазлий бир ёндаю ёнда Умархон,
Нодира бир ёнда, Увайсий бир ён.
Барининг қўлида биттадан китоб,
Кулиб боқиб менга турдилар бир он¹.

103 НАҚШБАНД

Баҳоуддин менинг юрагим ёқди,
Пешонамдан меҳнат терлари оқди.
Таржимадан чиққач «Мақомот»лари,
Пирим келди, шодон елкамга қоқди¹.

104 УЛУҒБЕК

Тунлари ўтирдим-шимларим ғижим,
Улуғбек ёнимда боқар эди жим.
Шукрки, бу зотнинг кўмаги бирла,
«Улуси арбаъ»га бўлдим мутаржим¹.

105 ҲИКМАТЛАР

Қалбимга боқсам бир ҳарорат келди,
Беҳуда ўйларга зўр ғорат келди.
Ихлосу эътиқод кучайиб дилда,
Ботинга ажиб бир ҳаловат келди.

106

Шайтон юрагимга яна занг солди,
Покиза фикримга реву ранг солди.
Ирода тизгинин бўшатган эдим,
Иймон гавҳарига аста чанг солди.

107

Жонимиз азиздир сизу биз учун,
Нонимиз азиздир сизу биз учун.
Умримиз қийматин билсак агар биз,
Онимиз азиздир сизу биз учун.

108 МАҲДУМИ АЪЗАМ

Даҳбед қарясида Маҳдуми Аъзам,
Ўттиздан кўп китоб ёзди муаззам¹.
Ҳар бири руҳингга ором беришда
Мисоли Макканинг ичига Замзам.

109 РИСОЛАИ БИТТИХ

«Рисолаи биттих»¹ шарҳи қовундир,
Маҳдуми Аъзамдан келган бир ундир.
Номин кўриб шарҳи қовун демагин,
Қовунмас, руҳингни поклар совундир.

110 МАҲМУД ЗАМАХШАРИЙ

Замахшарий ила деҳи Замахшар,
Дунёнинг аҳлига бўлди бир машҳар.
«Кашшоф»¹ номли буюк тафсири ила,
Замахшарий яшар то рўзи маҳшар.

111 ВАСЛИЙ САМАРҚАНДИЙ

Самарқанд ичига серсамар Васлий,
Буюк бир истеъдог соҳиби наслий.
Имоми Аъзамга қўйиб бир ҳайкал,
Ҳанафий эканин билдирди аслий¹.

112 МАҲМУД ПАҲЛАВОН

Пурёйвалий асло шакка тушмади,
Валий эди, асло якка тушмади.
Ҳиндистонга бориб кураш тушди-ю,
Курашларда асло такка тушмади.

113 ИБН СИНО

Ҳар нарса ерда ё самога бордир,
Унга жавоб Ибни Синода бордир.
Еру осмон сирин билмоқчи бўлсанг,
«Шифо»¹ сига қара, «Шифо»да бордир.

Алдамасин кибру ҳаволар сени,
 Қизиқтирса агар даволар сени.
 Ёгга олиб Ибни Сино руҳини,
 «Шифо»сига қара, шифолар сени.

115 МАҲМУД ЗАМАХШАРИЙ

Дуч келсанг балоға Замахшарга бор,
 Чопмагин малоға Замахшарга бор.
 Кўп мушкул тугунни сенга ҳал қилур,
 «Асос ул-балоға»¹ —Замахшарга бор.

116 ИМОМИ АЪЗАМ

Имоми Аъзамким, асладан сўра,
 Насабидан ёки наслдан сўра.
 Бу зотнинг кимлигин билмоқчи бўлсанг,
 Узоққа бормагин, Васлийдан¹ сўра.

117 МАҲМУД ЗАМАХШАРИЙ

Дуч келсанг балоға шитоби бордир,
 Ялинма малоға итоби бордир.
 Мушкулнингта ўқи Замахшарийнинг
 «Асос ул-балоға» китоби бордир.

118 ҲАКИМ АТО

«Рашаҳот»дан ўқиб Ҳаким Атони,
 Руҳидан кўз тутдим хайру атони:
 «Сулаймон Боқирғон исмимдир менинг,
 Бу борада, геди, қилма хатони»¹.

Сулаймонга дегим, исмингиз, балким,
 Одамлар адашиб дейдилар Ҳаким.
 Дегу: — Йўқ, ҳикматим кўрганга Хизр,
 Яссавийга қараб дегу: — Бу Ҳаким.

120 НИЗОМУДДИН ХОМУШ

Дунёда ухровий саодат топди,
 Самарқанд шаҳрида валодат топди.
 Дегим, нима учун шунча хомушсиз?
 Дегу, одам сўздан кўп офат топди¹.

121 ХОЖА АҲРОР

Хожа Аҳрор қабри ёнида мен зор,
 Нечун «Аҳрор» дея сўрадим такрор.
 Дегу: — Мосуводан тўлиқ ҳур эдим,
 Шунинг учун мени дегдилар Аҳрор¹.

122 АНБАР АНО

Дилга соя солди бир қора абр,
 Анбар Ано учун бу қандай жабр?
 Ҳаким Ато дегу: — Уни Зангига,
 Раво кўрдим, нетай, қазога сабр¹.

123 НАЖМУДДИН КУБРО

Бу оғир жафога сабр этса бўлмас,
 Куброга шунчалар жабр этса бўлмас.
 Кубро дегу: — Ватан севмоқ иймондан,
 Иймонни ўлдириб, ҳафр этса бўлмас.

124

Душман борки, унинг доми ўлмайди,
Нафсининг аждаҳо коми ўлмайди.
Кубро геди: — Ботир ўлмоғи мумкин,
Бироқ дунё аро номи ўлмайди.

125 ЮСУФИЙ

Юсуфий Бобурга эди хос табиб,
Ўзга табиблардан эди кўп ҳабиб.
Ҳаттоки муаррих Хондамир геди:
«Мавлоно Юсуфий — табиби лабиб»¹.

126

Бобур Юсуфийга бир сарой берди,
Ошу гуруч, нону яна мой берди.
«Қонуни Ҳумоюн» ичра Хондамир,
Юсуфий васфига катта жой берди.

127 ТАФСИРИ ҲУСАЙНИЙ

«Тафсири Ҳусайн»¹ — бебаҳо тафсир,
Мавлоно Ҳусайн ёзди муфассир.
Ҳазрат Навоийга айлади тухфа,
Айт, ундан қай кимса олмаган таъсир?!

128

«Мавоҳиби Алиййа»¹ — Алишергадир,
Воиз Кошифийдан буюк шергадир,
Бу улуг тафсирнинг бахшидалиги
Ажойиб шоиру ажаб шеъргадир.

129 ТАФСИРИ ЖАЛОЛАЙН

Тафсирлар бордурки, бариси айндур,
Уларни билмаслик нуқсону шайндур.
Тафсирлар ичига созу соддаси,
Шубҳасиз, «Тафсири Жалолайн»¹дур.

130 УЛУҒБЕК

Мана, қўлларимда «Зижи Кўрагон»¹,
О, нақадар буюк Улуғбек Султон.
Ногоҳ овоз келди: — Раҳмат, эй ўғлим,
Аммо, ўз юртимда эдим мен ултон.

131

«Улуси арбаъ»¹ ни тутиб Улуғбек,
Хаёлга ғарқ бўлиб турар эди тек.
Таъзим қилсам деди: — Мағлуб султонман,
Дедим: — Уламолар ичра сиз шердек.

132 УСМОН КАРИМОВ

Усмон Карим ўғли эди зўр хаттот,
Севгани китобат, суйгани абёт.
Ёзган тавсифлари қўлма-қўл доим,
Демак, илмгоҳда ҳамон барҳаёт¹.

133 ЛАЗИЗ АЗИЗЗОДА

Азиззода камтар ва содда эди,
Ўлимга ҳамиша омода эди.
Кўп кулфат чекканди, бироқ илмда
У отда, кўпчилик пиёда эди¹.

134 ТУРГУН ФАЙЗИЕВ

Нина билан қудуқ қазиб кетди у,
Сохта «ҳақиқат»ни бузиб кетди у.
Темурий шоҳлару маликаларнинг
Асл ҳақиқатин ёзиб кетди у¹.

135 УСМОН ҲАМРОЕВ

У боқмас эди ҳеч ўру қиёга,
Асло йўл бермади макру риёга.
Лаффасийни доим ёдда тутарди,
Офарин ўқирди Садр Зиёга¹.

136 БАҲРОМ ИБРОҲИМАВ

Хаёли доимо жаҳонда кетди,
Азиз умри Эрон, Афғонда кетди.
Охири «Васойиқ» бўлди ҳамроҳи,
Бироқ тугатолмай армонда кетди¹.

137 ҲИКМАТ

Ҳар кимса кибр ила ҳаволи эмиш,
Кибр ила ҳавоси заволи эмиш.
Камтарин кишилар осуда яшар,
Кибрли доимо наволи эмиш.

138 БОБОЙИ ОБРЕЗ

Бобойи Обрезни кўрганда бир гал,
Дедим: — Обрез нима, айласангиз ҳал.
Деди: — Мен сув қуйиб тургандим Худо —
Одам Ато лойин қоргани маҳал¹.

139 ЯЪҚУБ ЧАРХИЙ

Яъқуби Чархийким, пири Аҳрордир.
«Унсия»¹ номли зўр асари бордир.
Унинг Нақшбандга кучли севгиси,
Бошдан оёққача унда изҳордир.

140 МУҲАММАД ПОРСО

«Қудсия»¹ соҳиби—Муҳаммад Порсо,
Чархийдир «Унсия» соҳиби аммо.
Ҳар иккови эди ҳампира дўстлар.
Нақшбанднинг мадҳин қилдилар адо.

141 НАҚШБАНД

Баҳо ул—Ҳақ ва—г—Дин ҳали ёш эди,
Аммо тенгдошларга ўзи бош эди.
Покиза, покдомон бу зот доимо
Хожа Хизр ила суҳбатдош эди¹.

142 ЯССАВИЙ

Яссавий ҳикматга тўлган эмишлар,
Худо деб ранглари сўлган эмишлар.
Нодонлардан қочиб, Хожаи Хизр
Бирлан ака—ука бўлган эмишлар¹.

143 ҲАКИМ ТЕРМИЗИЙ

Ҳақим Термизийнинг ҳаёти кўп соз,
Ёшлик пайтиданоқ топмиш имтиёз.
Мол боқиб, далада юрган кезданоқ,
Хизр эди унга биринчи устоз¹.

144 АБДУЛХОЛИҚ ФИЖДУВОНИЙ

Хожа Абдулхолиқ кўп ёш эрдилар,
Кеча-кундуз илм донин тердилар.
Ҳовуз ичра зикр айтмоқ йўлини,
Хожа Хизр унга таълим бердилар¹.

145

Баён қилай Абдулжамил зотини,
Фиждувондан тонди ҳаёт тотини.
Хизр деди унга: — Фарзанд туғилгач,
Абдулхолиқ қўйғил унинг отини.

146 ҚУТАЙБА

Дунёнинг ишлари гўё бозор-да,
Кимдир шодликда-ю, кимдир озорда.
Арабдан лашкарни сурган Қутайба,
Вожаб, етибди Гуручмозорда¹.

147

Қутайба дедики, арабдир наслим,
Лашкарбоши эдим, билсанг, сен аслим.
Қанча юртни олиб Гуручмозорда, —
Худога жонимни айладим таслим.

148 ҲИКМАТ

Аллоҳим, руҳимни доим улуғ қил,
Бошимга не келса уни қутлуғ қил.
Аҳли оиламни сақлабон омон,
Қуту баракага доим тўлуғ қил.

149 ҲАКИМ ТЕРМИЗИЙ

Ҳақим Термизийким, кўп ёш эдилар,
Ёшлар ичра, лекин қуёш эдилар.
Далада мол боқиб юрган болага,
Ҳожа Хизр доим йўлдош эдилар.

150 АҲМАД ЯССАВИЙ

Ҳожа Аҳмад пирим покиза зотдир,
Ёқимсиз иллатлар ул зотга ётдир.
Умрини ҳақ йўлга тиккани учун,
Минг йил ўтди, лекин ҳамон ҳаётдир.

151 ХОЖА АҲРОР

Ҳожа Аҳрор элга пул тўккан эди,
Илмига олимлар бел буккан эди.
Худого туну кун тиз чўккани-чун,
Шоҳу гадо унга тиз чўккан эди¹.

152 МАШРАБ

Бобораҳим Машраб ёруғ моҳ эди,
Кеча-кундуз йиғлаб, иши оҳ эди.
Одамлар наздида эди девона,
Худонинг наздида улуғ шоҳ эди.

153 ХИЗР

Дейдиларки, Хизр жаҳон кезармиш,
Жаҳонда валекин пинҳон кезармиш.
Қанчалар кўчани кезибди Хизр,
Бизникини, билмам, қачон кезармиш?

154 БАЁЗ

Баёз-китоб тузмоқ усули экан,
Улуғ шоирларнинг ҳусули экан.
Баёзнинг аввало пайдо бўлиши
Навоий даврининг маҳсули экан¹.

155 ТИЛАК

Аллоҳим, ишқингни дилимга жо қил,
Оғзимни зикрингга ҳамиша во қил.
Барча тилакларим мустажоб айлаб,
Барча ҳожатларим Ўзинг раво қил.

156 МАҲМУДЖОН НУРИДДИНОВ

Фалсафа бозори ободдир ундан,
Тафаккур гулзори ободдир ундан,
Айниқса, Юсуфи Қорабоғийнинг¹
«Саккиз чаманзори» ободдир ундан.

157 РАЪНО МАГРУПОВА

Илмгоҳ боғининг Раъноси бордир,
Ҳар битта сўзининг маъноси бордир.
У катта маънавий бойлик эгаси,
Негаки китоблар дунёси бордир¹.

158 ЖОМИЙ

«Ҳафт авранг»¹ китоби «Етти тахт» эмиш,
Жомий туҳфа қилган улуғ бахт эмиш.
Китобдан етажак чуқур маъно шу,
Ёмон одам учун жазо сахт эмиш.

159 БЕҲЗОД

*Беҳзод кўнгилларда ҳамиша ёддир,
Унинг қаламидан санъат ободдир.
Беҳзоднинг суврату сийратин не дей,
Номини айтиб турар, яъни беҳ зоддир.*

160 ТИЛАК

*Аллоҳим, лутфингни каромат айла,
Иймоним Шайтондан саломат айла.
Илмимни кунба - кун зиёда айлаб,
Ризқу насибамни давомат айла.*

161 АЛИ ЯЗДИЙ

*Али Яздий ёзди «Зафарнома»¹ни,
Сеҳрини кўрсатди буюк хомани.
Темурнинг танига кийгизиб қўйди,
Бир умр шуҳратга буркар жомани.*

162 ТЕМУР

*Шавкатни на малах, на мурда кўрдим,
Оқибатни хайр ул - умурда кўрдим.
Ботирлик, саховат, шону шавкатни,
Соҳибқирон Амир Темурда кўрдим.*

163 ОДИЛЖОН ҚОРИЕВ

*Илмда қачонки бидоят топди,
Ўқиди, улғайди ниҳоят топди.
«Ҳидоя» китобин чуқур ўрганиб,
«Ҳидоя»дан улуғ ҳидоят топди¹.*

164 ЖАЛИЛ ҲАЗРАТҚУЛОВ

Барчага ёқимли қадрдон Жалил,
Каттаю кичикка ҳақиқий халил.
Форсий тилни чуқур билгани учун
Ҳеч ерда ҳеч қачон бўлмагай залил!

165 БАХТИЁР БОБОЖОНОВ

Илминг бабрига айланди қолди,
Чигаму сабрига айланди қолди.
Қабрлар сирини тинимсиз очиб,
Сирларнинг қабрига айланди қолди!

166

Бахтиёр кўпларга нажот бахш этди,
Жаҳлга ўт очди, мамот бахш этди.
Маҳдуми Аъзамнинг ҳаётин ўқиб,
Маҳдуми Аъзамга ҳаёт бахш этди!

167 ТИЛАК

Жонимиз ҳамиша Шайтонгадир қул,
Нафсимиз солибди руҳимизга ғул.
Аллоҳим, бизларга мадад бермасанг,
Куйиб, вужудимиз бўлғусидур қул.

168 САБОҲАТ АЗИМЖОНОВА

Тер тўкмоқ одатга айланди қолди,
Ёқимли ҳолатга айланди қолди.
Илму маърифатдан сабоҳат излаб,
Ўзи Сабоҳатга айланди қолди!

169 ИЛЁС НИЗОМИДДИНОВ

Покиза, камтарин, хушахлоқ Илёс,
Ишлари Хизрнинг ишларига хос.
Шоҳу шаҳзодалар тарихин битиб,
Ўзига қўёлди мустаҳкам асос¹.

170 АСОМИДДИН ЎРИНБОЕВ

Асомиддин Жомий хатини топди,
Эл учун номаълум қатини топди.
Жомийнинг хатини ўрганиб охир,
Хатидан ўзининг бахтини топди¹.

171 ТИЛАК

Аллоҳим, ҳақиқий ҳаёт бахш этгин,
Нафсимнинг шарридан нажот бахш этгин.
У ҳам, бу ҳам насиб этмаса, майли,
Иймоннинг устида вафот бахш этгин.

172 БАҲРИДДИН МАННОНОВ

Асло кечолмасмиз илм баҳридин,
Шарбат ичмоқдамиз илм баҳридин.
Илм баҳри доим бизга насибдур,
Чунки, илмгоҳда бордур Баҳри Дин¹.

173 БЎРИВОЙ АҲМЕДОВ

Кунлар тўхтамасдан ўтиб кетибди,
Умр ҳам охирга етиб, кетибди.
Бироқ асло зое ўтмабди умр,
Кўплаб китобларни битиб кетибди¹.

174 ДОНИЁ ВАЛИЕВА

Дониё Эронга доим роз этар,
Туну кун тарихин ёзиб соз этар.
Эрон унга қанча шукр айтмасин,
Барини айтолмас, жуда оз этар¹.

175 ҲИКМАТ

Умр йўлдошимни жонга ўхшатдим,
Хислатин тугамас конга ўхшатдим.
Меҳру муҳаббатин томирим ичра,
Кеча—кундуз оқар қонга ўхшатдим.

176 ҚУВОМИДДИН МУНИРОВ

Ном борки, асрга олиб кетади,
Назм ила насрга олиб кетади.
Қувомиддин номин ушбу «Хазина»,
Бузилмас қасрга олиб кетади¹.

177 АБДУСОДИҚ ИРИСОВ

Ҳақиқат йўлида юра олди у,
Илмга юзини бура олди у.
Бу Али адабий меросин ишлаб,
Бузилмас бир бино қура олди у¹.

178 АБДУФАТТОҲ РАСУЛЕВ

Улуғ олим Абдуфаттоҳ бин Расул,
Кўп улуғ илмга бўлдилар вусул,
«Бухоро тарихи»н таржима қилиб,
Ўзидан қолдирди бир улуғ ҳусул¹.

179 АБДУҶОДИР МУРОДОВ

Улуғ хаттот Абдул Қодир эдилар,
Арабу форсийга қодир эдилар.
Хаттотлик бўйича Ўрта Осиё
Халқлари ичига ногир эдилар¹.

180 ШОРАСУЛ ЗУННУН

Кўп йиллар ишлабон Шорасул Зуннун,
Алиф қадди бўлди гўё ҳарфи нун.
Ҳикмат нурларини оламга сочиб,
Тун каби қалбларни қила олди кун¹.

181 АБДУЛЛА НОСИРОВ

Абдулака тирик қомус эдилар,
Илмгоҳга ору номус эдилар.
Хазинага келган ҳар бир олимга
Йўлни ёритувчи фонус эдилар¹.

182 ТИЛАК

Аллоҳим, ризқимни асло кам қилма,
Етар насибамни қайғу-ғам қилма.
Душманлар олдида шарманда қилиб,
Уятдан бошимни ерга хам қилма.

183

Баъзиди ухламай юриб чиқаман,
Ўзим билан суҳбат қуриб чиқаман.
Болишга бошимни қўйганим замон,
Тушимда қўлёзма кўриб чиқаман.

184

Қани эди доим сиқилмаса руҳ,
Баланд бўлса эди руҳим гўё куҳ.
Кема ясаб, бахтим денгизи ичра
Суза олсам эди бамисоли Нуҳ.

185 СОҶОЛ

Соқол сенга обрў ўндирар экан,
Юракларга иззат кўндирар экан.
Соқолингга боқсанг, оппоқ соқолинг,
Ёшлик ҳавасини сўндирар экан.

186

Ёш аёллар кўнгил очиб қолишди,
Ишқ дурларин менга сочиб қолишди.
Соқол кўйсам, оппоқ соқолим кўриб,
Тумтарақай бўлиб қочиб қолишди.

187

Соқол кўйган одам босилиб турар,
Гуноҳ сари йўли тўсилиб турар.
Кўйган соқолингни ҳар бир тукига
Биттадан фаришта осилиб турар.

188 ХАЗИНА

Илмгоҳ ичида хазина бордир,
Унга элтар узоқ бир зина бордир.
Бу узоқ зинадан чиқа олганга,
Умр ато элар лавзина бордир.

189

Хазинани ҳар он кавламоқдамиз,
Нуқсонлардан омон кавламоқдамиз.
Ҳисоби йўқ қанча бойлик ололдиқ,
Тугамади, ҳамон кавламоқдамиз.

190

Хазинага асло тўйиб бўлмайди,
Ер демагин уни, ўйиб бўлмайди.
Ҳар қаричи шундай муқаддас жойки,
Ҳар кимсани унга қўйиб бўлмайди.

191 ҒУЛОМ КАРИМ

Ҳеч тиним билмайди, серғайрат Ғулом,
Илму ирфон учун гўёки ғулом.
Шеърлар тўқир, яна қиссалар ёзар!
Қайта туғилдими ё Фафур Ғулом?!

192 НУРЁҒДИ ТОШЕВ

Қўлга қалам олса агар Нурёғди,
Илмгоҳ ичига гўё нур ёғди.
Ундан илмгоҳга ёғдимикан нур,
Ёки илмгоҳдан унга нур ёғди?!

193 ҲИКМАТЛАР

Одам баъзан улуғ омом топади,
Куну келар ногоҳ поймол топади.
Хафа бўлма, Ойга қара, камайиб,
Кўп ўтмасдан яна камол топади.

194

Одамнинг ўсиши маромга боғлиқ,
Мақсад сари қилган хиромга боғлиқ,
Ҳалол еганларнинг ҳоли яхшидир,
Ҳоли ёмон бўлмоқ ҳаромга боғлиқ.

195

Баъзан нафсимизга асир бўламиз,
Шайтоннинг йўлига масир бўламиз.
Кўзни очмоқ учун қанчалар ўқиб,
Барибир охирга басир бўламиз.

196 ТУРКИСТОН

Экинни иҳота ҳимоя қилур,
Ошлани ота ҳимоя қилур.
Туркистон чиройли бир келин бўлса,
Олимлар машшота, ҳимоя қилур.

197

Туркистон нафаси хазина ичра,
Алам тўла саси хазина ичра.
Ўтмишдаги яхши-ёмон кунлари,
Ҳаммаси, ҳаммаси хазина ичра.

198 ҚЎЛЁЗМАЛАР

Қўлёзмалар омон сақланмоқдадир,
Бунда катта жаҳон сақланмоқдадир.
Баҳоси йўқ шундай улуғ хазина,
Ёмон кўздан ниҳон сақланмоқдадир.

199 ТИЛАК

Тилим шуқр айтиб тинмаса дейман,
Афсус ёшим кўзга инмаса дейман.
Гуноҳ билан ўтди, эвоҳ, ёшлигим,
Бир кун бошда таёқ синмаса дейман.

200 ХАЗИНА

Туркистон аномиз хазина ичра,
Ўзбекмиз, маъномиз хазина ичра.
Ота-боболарнинг гурдона фикри,
Маънавий дунёмиз хазина ичра.

201

Фанимиз кураги ушбу хазина,
Фикримиз тираги ушбу хазина.
Дунёда ҳар ишнинг юраги бормиш,
Илимиз юраги ушбу хазина.

202

Убайдуллоҳ-соний Убайдуллоҳдир,
Берунийнинг кўнгли ундан фарохдир.
Ибн Сино, Розий руҳлари дерлар,
Убайдуллоҳ бизга файзи Илоҳдир!

203

Кимки илму фандан калом қилажак,
Уни аллома деб эълон қилажак.
Ибн Сино, Розий, Беруний ҳатто,
Убайдуллоҳ учун салом қилажак.

204 ОРИФ УСМОН

Тасаввуф бобига аллома Ориф,
Нечун қилай уни элга таъориф.
Ўтмиш сулуқларин ўрганиб бир-бир,
Элига тарқатди ажиб маъориф¹.

205 ДИЛОРОМ ЮСУПОВА

Иззатни Дилором вафодан топди,
Илм деган улуғ даводан топди.
Мирхоннинг тарихин ўрганавериб,
Бахтини «Равзат ус-сафо»¹ дан топди.

206

Илмгоҳ ичига доно Дилором,
Дилларга ҳамиша беради ором.
Улуғ бир чўққини босиб ўтиб у,
Бошқа бир чўққига қилмоқда хиром.

207 АҲАД ХЎЖАЕВ

Тағқиқот бобига туну кун Аҳад,
Саъйи қўшиш қилди, интилиб беҳад.
Юрти қолиб кетиб, ўтди Хитойга,
Илмига йўқ уни чегараю ҳад¹.

208 НАЖМУДДИН КУБРО

Хоразм юртининг офтобидир соз,
Тунини ёритган моҳтобидир соз.
Офтобу моҳтоби Нажмуддин Кубро
«Иршод ут-толибийн»¹ китобидир соз.

209 МУХТАСАР

Ақл борки, унда бир ғоя бордир,
Илм борки, унда бир пая бордир.
Тўлиқ баҳра олай десанг фикҳдан,
Ўқи, «Мухтасар ул-Виқоя»¹ бордир.

210

Ҳақ йўлга йўлланган бир асар бўлди,
Басир эдим гўё бир басар бўлди.
Фикҳ илми билан ошино қилган,
Ажойиб бу асар «Мухтасар» бўлди.

211 ҲИДОЯ

Марғиноний бизга бир моя берди,
Жоҳиллик йўлига ниҳоя берди.
Ҳақиқат йўлини топа олсин деб,
Ақлу шууридан «Ҳидоя»¹ берди.

212 СЎФИ ОЛЛОЁР

Илм ўрганмоққа ким тоби бордир,
Сўфи Оллоёрга шитоби бордир.
Ақойид илмини баён қилувчи,
«Сабот ул-ожизийн»¹ китоби бордир.

213 МУРОД УЛ-ОРИФИЙН

Сўфийлик йўлида ким каму бўлса,
Валийлик йўлидан ё ғаму бўлса.
Унга кифоядир кечаю кундуз,
«Мурод ул-орифийн»¹ ҳамдаму бўлса.

214 МАСЛАК УЛ-МУТТАҚИЙН

Чироққа бир чақин кифоя қилур,
Донога бир «яқин» кифоя қилур.
Шариат асосин ўрганай десанг,
«Маслак ул-муттақийн»¹ кифоя қилур.

215 КОФИЯ

Араб тили десанг, тушмагил ғамга,
Қулоқни солмагил ортиғу камга.
Араблар тилини ўрганай десанг,
«Кофия»¹ китоби келар ёрдамга.

216 ЖОМИЙ

Шариат бобига бир каминг бўлса,
Ибодат бобига ё ғаминг бўлса,
Расулдан шафоат кутгин, Жомийнинг
«Чил Ҳадис»¹ китоби ҳамдаминг бўлса.

217 НАФАҲОТ

Кўп ажиб ҳолатлар бу ҳаётдадир,
Биринаср, бирини шўх абётдадир.
Валийлар ҳолини билмоқчи бўлсанг,
Буларнинг ҳаммаси «Нафаҳот»¹дадир.

218 НАСОЙИМ УЛ-МУҲАББАТ

Валийлик изласанг, мулойимдан топ,
Тунда қойим, кундуз худ сойимдан топ.
Жомий «Нафоҳот»ин ўқиёлмасанг,
Навоийга юзлан, «Насойим»¹дан топ.

219 ХАМСАТ УЛ-МУТАҲАЙЙИРИН

Жомий эди кўкда моҳи наййирин,
Ислон эли учун хайр ул-хаййирин.
Шубҳанг бўлса бунга Навоийга боқ,
Гувоҳи — «Хамсат ул-мутаҳаййирин»¹.

220 МАҲБУБ УЛ-ҚУЛУБ

Соз ишни юраги марғубдан қидир,
Ё нафси баданга мағлубдан қидир.
Чиройли хулқларни топмоқчи бўлсанг,
Барчасин «Маҳбуб ул-қулуб»дан қидир.

221. ҲАМИДҲОН ИСЛОМИЙ

Тасаввуфни кўзу қошга кўтарди,
Обрўйини вазну тошга кўтарди.
«Насойим»ни бошга кўтарган эди,
«Насойим» ҳам уни бошга кўтарди¹.

222 АҲАД ХЎЖАЕВ

Илмда риёзат юз бериб чинга,
Аҳаджон айланди бугун лочинга.
Туркистон илмини эгалаб бўлиб,
Қара, ўтиб кетди Чину Мочинга¹.

223 ОМОН БЎРИЕВ

Омон, қаранг, ғамдан ноший тирилди,
Қаламидан Салоҳ Шоший тирилди.
Саъйу меҳнатидан, қарангки, бугун,
Ўлган Ғиёсиддин Коший тирилди¹.

224 АЗИЗ ҚАЈУМОВ

Фанда Азиз ўчмас бир из бўлолди,
Ахлоқда соҳиби тамиз бўлолди.
Қўлёмани доим азиз тутганди,
Бундан ўзи элда Азиз бўлолди¹.

225 ФИЁС УЛ-ЛУҒОТ

Таржимонга луғат бир обиҳаёт,
Луғатсиз ишида юзлаб мушкилот.
Форсий тили ила ишловчиларга,
Суюнган тоғ бўлди «Фиёс ул-луғот»¹.

226 БУРҲОНИ ҚОТИЪ

Луғатсиз ҳар кимки таржимон бўлди,
Ўзига қийину кўп ёмон бўлди.
«Бурҳони қотиъ»¹га суюнса ҳар ким,
Омонда бўлиши бегумон бўлди.

227 АХТАРИ КАБИР

Луғат шарқшуноста бир мушқу абир,
Тасдиқ этар буни қотибу дабир.
Арабча матнга қўл урганингда,
Жонингни малҳами «Ахтари кабир»¹.

228 БЕДИЛ

Бедилнинг шеърда дунё бор эмиш,
Дунёда лаззати барно бор эмиш.
Синчиклаб ўқисанг, ҳар бир байтида
Етмишдан ортиқроқ маъно бор эмиш¹.

229 ЧОР УНСУР

Оламда кўп эрур дурдона асар,
Фоний бўлмоқликдан бегона асар.
«Чор унсур»¹ асари бироқ Бедилнинг,
Оламда тенги йўқ ягона асар.

230 ДУКЧИ ЭШОН

Мингтепадан Дукчи Эшон кўзғолди,
Ўзбек эли учун бир шон кўзғолди.
«Ибрат ул-фофилийн»¹ китоби била,
Комил инсонликка нишон кўзғолди.

231 МИНГТЕПА

Мингтепани уч кун тутдилар тўпга,
Зор қилдилар элни ҳатто бир чўпга.
Ўзи яшаб турган она ерини,
«Марҳамат»¹ деб инъом қилдилар кўпга.

232 ИБРАТ УЛ-ФОФИЛИЙН

Дукчи Эшон ҳикмат одобин ёзди,
Пайғамбарнинг элга хитобин ёзди.
Шариатнинг йўлин баён қилувчи,
«Ибрат ул-фофилийн» китобин ёзди.

233 ОРИФ УСМОН

Ўзбеклар элида Орифи номдор,
Ухлаган қалбларни айлади бедор.
Тасаввуф бобига асарлар ёзиб,
Ўзидан қолдирди ажойиб ёдгор.

234 БИДОН

Оқибат тиласанг, Қуръонни ўқи,
Шариат бобига арконни ўқи.
Араблар тилини ўрганай десанг,
Бошланғич таълимни — «Бидон»ни¹ ўқи.

235 АЗИЗ ҚАЮМОВ

Азизхон тилидан Сино гапирди,
Ортидан Беруний доно гапирди.
Нақшбанд, Жомию Навоий каби
Бебаҳо соҳиби маъно гапирди¹.

236 АЛ-ҚОНУН ФИТ—ТИББ

«Қонун»га бўйсунган ризо топқуси,
Йўқса, бир кун уни қазо топқуси.
Сихҳат «Қонун»ини менсимаганлар,
Иллатдан охири жазо топқуси¹.

237 ХОРИСТОН

«Хористон»¹ китоби хор бўлмас асло,
У шундай бир боғки, қор бўлмас асло.
Ундаги ҳикмату ҳикоятлардан,
Кишига қайғу-ғам ёр бўлмас асло.

238 КОМИЛ УТ-ТАЪБИР

Туш кўрсанг шу замон таъбирни қидир,
Яхшими ё ёмон тадбирни қидир.
Таъбирга муаббир тадбир қилмаса,
Тифлусий «Комил ут-таъбир»ин¹ қидир.

239 ТАТИЙР УЛ-МАНОМ

Туш кўрсанг кундузи ё шом ичига,
Ё тунда туш кўрсанг ором ичига.
Ортиқча ғам ема ёки шог бўлма,
Таъбири — «Татийр ул-маном»¹ ичига.

240 МУАББИР

Уламо аҳли кўп пок тағбир эди,
Туш борки, уларда бир тағбир эди.
Тағбирга бепарво бўлмаки, Расул —
Саҳоба аҳлига муаббир эди¹.

241

Туш кўрсанг, бағрақа лозим бўлади,
Руҳингга тафрақа лозим бўлади.
Яхшими-ёмон туш, Расул сўзича,
Гадойга садақа лозим бўлади.

242 ИСМАТУЛЛА АБДУЛЛАЕВ

Бизлар бир қуш бўлсак, у бир жаноҳдир,
Каттаю кичикка пушти паноҳдир.
Дийн ила дунёвий илмнинг барин
Қалбига жо қилган Исматуллоҳдир.

243

Саъолабий ила ҳамхона бўлди,
Илмда эл ичра ягона бўлди.
«Аср дурдонасин»¹ кўп ўқийвериб,
Ўзи ҳам асрда дурдона бўлди.

244

Илмда хотимга айланди қолди,
Сўзда хуш татимга айланди қолди.
Қара, бугун «Йатимат ур-дахр» дан,
Ўзи ҳам ятимга айланди қолди.

245

Ё тавба, не учун бахтим нозланар,
Туну кун толеи сахтим нозланар.
Бахтимдан ўзимга тахт ясай десам,
Бахтим юз ўгириб, тахтим нозланар.

246 АБДУЛЛОҲ БАРРАҚИЙ

Баррақий Илоҳий майнуш эдилар,
Ишқда иши жўшу хуруш эдилар.
Унга Баррақий деб лақаб қўйишди,
Чунки улар баррафуруш эдилар¹.

247 ХОЖА ҲАСАН ОНДОҚИЙ

Ондоқий¹ одами ондоқдан эди,
Яъни, ишқда куйиб одоқдан эди.
Ондоқий нисбасин олди, нечунким,
Маъвою маскани Ондоқдан эди.

248 ЯССАВИЙ

Яссавий Яссига кўз очган зотдир,
Туркистон шаҳрида юз очган зотдир.
Камол топиб Хожа Юсуф қўлида,
Илоҳий ҳикматдан сўз очган зотдир¹.

249 АБДУЛХОЛИҚ ФИЖДУВОНИЙ

Омағ кулиб боқиб Фиждувонийга,
Шукр қилди бахти жовидонийга.
Азм қилиб шаҳри Бухоро томон,
Етишди бу ерда Ҳамадонийга¹.

250 АЛОУДДИН ФИЖДУВОНИЙ

Алоуддин эди халифайи чор,
Нақшбанддан топиб эрди эътибор.
Фиждувондан чиққан бу улуғ валий,
Хожа Аҳрор учун охир бўлди ёр¹.

251 ЗАНГИ АТО

Чўпонлар пириким, Занги Атодир,
Тўрт халиф Аллоҳдан унга атодир.
Узун Ҳасан Ато ва Саййиғ Ато,
Сағр Ато, яна Бағр Атодир¹.

252 САЙЙИД АЛИ ҲАМАДОНИЙ

Саййиғ Али улуғ покиза жондир,
Ҳамадон ул зотга қутлуғ макондир.
«Авроди Фатҳиййа»¹ номли китоби,
Минг йил ўтмоқдаки, вирди забондир.

253 БОБУРНОМА

«Бобурнома» буюк бир асар бўлди,
Кўзи ожизларга бир басар бўлди.
Бобурнинг дунёда қилган ишлари,
Охир-оқибатда «Мухтасар»¹ бўлди.

254 ГУЛБАДАНБЕГИМ

Қалам кучин заррин хомада кўрдим,
Марг аёлни гулгун жомада кўрдим.
Яъни, Бобур қизи Гулбаданбегим
Кучини «Ҳумоюннома»да¹ кўрдим.

255 РОЗИЙ

Розий ақлу ҳуши самовий эди,
«Сирр ул-асрор»¹ учун у ровий эди.
Кўплаб асарини ичига солган
Мукаммал китоби «ал-Ҳовий» эди.

256 ҚУТОДҒУ БИЛИГ

Бу қандай хома-ю бу қандай илик,
Жаҳолат бағрини айлади тилик.
Юсуф Хос Хожибнинг буюк номини
Жовидон айлади «Қутодғу билиг»¹.

257 САЪДИЙ ШЕРОЗИЙ

Токим Хазинаи азим ичрамиз,
Саъдий Шерозийга таъзим ичрамиз.
«Гулистон»да сайру саёҳат айлаб,
«Бўстон»ичра доим базм ичрамиз¹.

258 АМИР ХУСРАВ

Амири Хусравдан қалбга кўр олдим,
Фикр денгизидан шаҳвор дур олдим.
«Матлаъ ул-анвор»ин¹ ўқиб чиқдим-у,
Ботиним кўзига ундан нур олдим.

259 ЖАЛОЛИДДИН РУМИЙ

Жалолиддин Румий замонга маълум,
Шухрати ошкору ниҳонга маълум.
«Маснавий» асари ҳақида не дей,
Таърифи жумлаи жаҳонга маълум¹.

260 АБУЛҒОЗИЙ БАҲОДУРХОН

Абулғозий эди Хоразм шоҳи,
Порлаб турган илм кўкида моҳи.
«Шажараи турк» у «Тарокима»ким,
Буюкликнинг эрур икки гувоҳи¹.

261 МАНОФИЪ УЛ-ИНСОН

Абулғозий мадҳи қолу қилда бор,
Ҳурмат ила меҳри ҳар бир дилда бор.
«Манофиъ ул-инсон»¹ номли асари,
Хазинамиз ичра икки тилда бор.

262 ҲАКИМ ДАВОИЙ

Тибни билсанг, ҳар он фойда беради,
Даволари осон фойда беради.
Бошга тушса илат Давоийни топ,
«Давоийи ул-инсон»¹ фойда беради.

263 ҲАКИМ ШАҲОБУДДИН

Илатга чалинсанг, ўзни тут мудом,
Асабга берилма, сўзни тут мудом.
Шаҳобуддин табиб ҳикматига боқ,
«Шифо ул-мариз»га¹ ўзни тут мудом.

264 ҲАКИМ ЮСУФИЙ

Китоблар ичига бир сози бордир,
Даволаш бобига мумтози бордир.
Яъни Юсуфийнинг назмда битган
Асари «Илож ул-амроз»и¹ бордир.

265 САЙИИД МУҲАММАД ҲАСРАТ

Ҳасратким, ҳасратда гули қон бўлди,
Ватани охири Шоҳжаҳон бўлди.
Бу ерда «Нозими сиҳҳат»ни¹ ёзиб,
Шаҳзода Ҳусайнга жонажон бўлди.

266 МАРАТ БОБОХЎЖАЕВ

Кўплар ҳийла қилди, ёлғонда эди,
Ишлари бузилди, фиғонда эди.
Кўплар тарих кавлаб Эронда эса,
Марат ака доим Афғонда эди¹.

267 МАЪМУРЖОН НИШОНОВ

Маъмур илм билан бўлолди Маъмур,
Шунинг-чун илмга доимо маъмур.
Баъзан сиёсатга маъмур бўлар у,
Сиёсат шунинг-чун у билан маъмур¹.

268 ШОНИЁЗ МУСАЕВ

Сафолар соҳиби ака Шоҳниёз,
Фихристлар бобига топди имтиёз.
Ўтмишда чизилган расмларни ҳам
Нашрида барчадан бўлди бениёз¹.

269 АБДУМАЖИД МАДРАИМОВ

Бир умр юрди у аждог изидан,
Ўтмишни кавлади авлод изидан.
Ўзининг бахтини топди охири,
Расмни эъзозлаб Беҳзод изидан¹.

270 ГУЛСАРА ОСТОНОВА

Йиллар ўтар, йиллар йилга киради,
Қўлёмалар меҳри дилга киради.
Гулсарахон қўлга олса мабодо,
Минг асрлик ҳужжат тилга киради¹.

271 ОМОН ЖАЛИЛОВ

Омон учун ҳатто Офоқ сўзлайди,
Қора бўлсин ва ё оппоқ-сўзлайди.
Ўзбек билан уйғур тарихи нима,
Мароқ билан Қорақалпоқ сўзлайди¹.

272 АБДУХОЛИҚ АЙТБОЕВ

У замину ҳатто замон ошади,
Мочин нима, Чиндан омон ошади.
Тарихларнинг улуғ қаърига чўмиб,
Фарғонага бориб, Довон ошади¹.

273 БАХТИЁР ОБИДОВ

Ҳаётига зарҳал қўйса ажабмас,
Тарозини тугал қўйса ажабмас.
Ҳиндшунослик боби ичра ўзига,
Ҳиндистонда ҳайкал қўйса ажабмас¹.

274 РУМИЯ ҚУЛАҲМЕДОВА

Ҳужжатсиз ҳеч ишни киши битмайди,
Ёрдамчи бўлмаса қиши битмайди.
Кимки ёқлар бўлса, Румияхонсиз,
Билсинки, ҳеч қачон иши битмайди¹.

275 САНЖАР ФУЛОМОВ

Тарихий асрорлар юз очар унга,
Бекилган булоқлар кўз очар унга.
Асрларни кўрган ноёб мактублар,
Шоҳлар аҳволдан сўз очар унга¹.

276 ДИЛШОД РАСУЛОВ

Токи илмгоҳда бор экан Дилшод¹,
Дилшоддан олимлар ҳамиша дилшод.
Дилшод илмгоҳда бор экан, доим —
Ишимиз жойида, диллар эса шод!

277 МАЪРУФЖОН САЛИМОВ

У ҳар бир китобга кўз ила қошдир,
Чигам билан ишлар, соҳиб бардошдир
Барча қўлёзмага зийнат бахш этар,
Ўзбеклар юртида буюк наққошдир¹.

278 ШОВОСИЛ ЗИЁДОВ

Илм даргоҳига кириб Шовосил,
Ажойиб илмлар қилолди ҳосил.
Устоз Мотуридий таълимотини,
Ўрганиб, мақсадга бўлолди восил.

279 МУҚАДДАС БАУБАЕВА

*Ходимлар устидан ҳоким муқаддас¹,
Барча ходимларга ўзи келар бас.
Ходимлар ҳақида маълумот йиғиб,
Ҳужжатга тиркайди, жим турмас бир пас.*

280 БАҲРИ АБДУЛЛАЕВА

*Хазина ичига хиромон Баҳри¹,
Эл учун хизмати фаровон Баҳри.
Улуғ бир меросга хизмати учун,
Ҳар икки олами чароғон Баҳри.*

281 МАСТУРА ХАЙРУЛЛАЕВА

*Қўлэзма асарлар жон бўлди унга,
Ушбу жон шарафу шон бўлди унга.
Тавсиф варақасин кон қилган эди,
Бу кондан эътибор кон бўлди унга¹.*

282 НАЖМИДДИН МИРМАҲМУДОВ

*Чўққига етишмоқ армони бўлди,
Илмлар кўпайди, хирмони бўлди.
Кўп китоб ўқиди, охир-оқибат,
«Саҳиҳи Бухорий» дармони бўлди¹.*

283 БАҲРИДДИН УМРЗОҚОВ

*Баҳриддин илминг конини топди,
Бу кондан шарафу шонини топди.
Таржима айланди касбу корига,
Бу улуғ касбдан нонини топди¹.*

284 ҲИНДОЛ МАДРАИМОВ

Ҳиндолким, иймоннинг йўлини тутди,
Илмга уринди, мўлини тутди.
Кимга қўл беришни билмай турганди,
Ғаззолий охири қўлини тутди¹.

285 РАВШАН ХУДОЙБЕРГАНОВ

Яхшининг юраги равшан бўлади,
Равшанлик шавкату ҳам шаън бўлади.
Равшанким, астойдил нурга интилар,
Бу нурдан ҳаёти гулшан бўлади¹.

286 ГҶЗАЛ

Илмгоҳ ичига Гўзали бордир,
Аёллар ичига афзали бордир.
Ёзишу чизишда беминнат дастёр,
Ҳамиша ширин сўз ғазали бордир¹

**МУАРРИХ ОЛИМ САЙФИДДИН
ҲОЖИ ЖАЛИЛОВ ҲАЁТИГА
ЧИЗГИЛАР***

287

Ҳожакам ўзини сайф** дейдилар,
Яхшилик — лаззату кайф дейдилар.
Бировга яхшилик қилмасам агар,
Ўтган ҳар дақиқам ҳайф дейдилар.

288

Сайфиддин Ҳожака Андижондадир,
Севилган ватани — жонажондадир.
Аммо бир оёғи Тошкентда доим,
Дўстларни кўрмаса ҳаяжондадир¹.

289

Кимнидир жаҳонда хизмат қуроли,
Кимнидир жаҳонда иззат қуроли.
Сайфиддин аканинг қуроли битта,
Ҳамиша, ҳар доим ҳиммат — қуроли.

* Ушбу рисола ни чиқаришда ҳомий сифатида ёрдам берганликлари учун Сайфиддин Ҳожи акага миннатдорчилик изҳор қиламиз.

** Сайф — арабча қилич дегани.

290

Биров бор, Жобирни қайта тиклади,
Биров бор, Собирни қайта тиклади.
Сайфиддин ҳожидан Бобир миннатдор,
Негаки Бобирни қайта тиклади¹.

291

Биров бор, бахтининг офтоби чиқди,
Биров бор, тахтининг маҳтоби чиқди.
Сайфиддин акамиз барчадан бахтли,
Негаки Бобирнинг китоби чиқди.

292

Биров бор, машҳурдир, кунда танийсан,
Биров бор, камтардир, тунда танийсан.
Ҳожини танимоқ истасанг, Араб
Юртига қадам қўй, шунда танийсан¹.

293

Ҳожакам бир замон тиниб-тинчимас,
Носоғми ё омон тиниб-тинчимас.
Ёш эди, ҳеч тиниб-тинчимас эди,
Қариди, ёш ҳамон, тиниб-тинчимас.

294

Ҳожакам сўзлари-гурлар шодаси,
Истеъдог бобида фавқул-оддаси.
Андижон ичига муаррихларнинг
Бошини силовчи азиз отаси¹.

295

*Баъзилар бор, бедин бўлиб қолмоқда,
Исломга ёт элдин бўлиб қолмоқда.
Сайфиддин акамиз сайфи дин эди,
Ҳамон у сайфи дин бўлиб қолмоқда*.*

296

*Биров бор, хотину қизга акадир,
Биров бор, кўнгилдан сизга акадир.
Дунёда биз ака қидирмагаймиз,
Сайфиддин акамиз бизга акадир.*

297 Х О Т И М А

*Ёзганларим янги тарҳга эгадир,
Маъноси чуқурдир, шарҳга эгадир.
Қиймату нархини сўрама унинг,
Бариси бебаҳо нарҳга эгадир.*

298

*Сўзларим шу ерда тугади тамом,
Шукрлар айтаман Аллоҳга мудом.
Агар юрагингни шод этса сўзим,
Дуога қўлни оч, дўстим, вассалом!*

* Сайфи дин — диннинг қиличи деган маънони билдиради.

РУБОЙЛАРГА ИЗОҲЛАР¹

1.1. Убайдулла Исроилович Каримов (1920 – 1997, Тошкент) – йирик шарқшунос сифатида ном қозонган академик олим. Бу ерда Убайдуллоҳ Соний дейиш билан унинг Хожа Убайдуллоҳ Аҳрор каби катта шуҳрат эгаси бўлганига ишора қилинмоқда.

4.1. Ҳикмат китобларида ёзилишича, илм ва ҳилм (мулойимлик)ни ўзида мужассам қилган олимгина ҳақиқий олим ҳисобланади.

5.1. У.И. Каримовнинг фанда кўрсатган хизматларидан бири Берунийнинг «Китоб ус-Сайдана» асарининг таржима ва тадқиқ қилгани билан боғлиқдир.

8.1. У.И. Каримов биринчилардан бўлиб Абу Бакр Розийнинг «Китоб ус-сирр» асаридан ташқари «Китоб ус-сирр ул-асрор» номли асари бор эканини аниқлади ва уни таржима ва тадқиқ этиб, нашр қилдириди.

9.1. У.И. Каримов 50 дан ортиқ китоб ва юздан ортиқ мақолалар муаллифидир.

11.1. У.И. Каримовнинг ишини унинг қизи, тарих фанлари номзоди Сурайё Каримова (1955 йил, Тошкент) давом эттирмоқда.

12.1. Каримова Сурайё «IX – XI асрларда Шарқда кимё ва доришуносликнинг тараққий

¹ Биринчи рақам рубойлар, иккинчиси эса изоҳлар рақамини билдиради.

этишида Марказий Осиё олимларининг тутган ўрни» мавзусида докторлик диссертациясини ёқлаган. Унинг бу иши юқоридаги ном билан 2003 йилда босмадан чиққан. Унинг 6 та китоби ва 35 дан ортиқ мақолалари эълон қилинган.

15.1. Музаффар Муҳиддинович Хайруллаев (1931 – 2004) машҳур файласуф олим сифатида фаолият кўрсатди ва давлат ишларида ҳам ишлади. У умрининг сўнгги йилларида ЎзР ФА Шарқшунослик институтини 11 йил бошқариб, ибратли ишларни амалга оширди.

16.1. М.М.Хайруллаев биринчилардан бўлиб Абу Наср Форобий фалсафасини мукамал ўрганган олимдир. Форобий ҳақида унинг қатор китоблари босилган.

18.1. М.Хайруллаев 70 дан ортиқ фан доктори ва фан номзодларини тарбиялаб чиқарган.

20.1. М.Хайруллаев умри давомида 700дан ортиқ китоб ва илмий мақолалар эълон қилган.

23.1. Шарқшунос олим М.Усмонов (1924 – 1994) олий ўқув юртларида Ислом динидан дарс берган. Қуръони Каримни таржима қилишда бевосита иштирок этган.

23.2. Муҳаммад алайҳис-саломнинг бобоси Абдул Мутталиб номига ишора.

29.1. Элдор Усмонов отаси изидан бориб, ЎзР ФА Шарқшунослик институтида илмий ишлар билан шуғуланмоқда.

31.1. «Хазинадаги ўйлар» китоби Элдор Усмоновнинг хайрия маблағи ҳисобига чоп этилди.

32.1. 1924 йилгача Восилий (1900 – 1979) Бухорода Мир Араб мадрасасида таҳсил олган. Мадрасалар ёпилгач, Марҳаматга қайтиб келган.

36.1. Восилий мадрасада тиб илмини ўрганган. Ўтмиш ҳақимлари ҳамда ўз тажрибаларига суянган ҳолда «Мажмаъ ул-адвия» (« Даволар мажмуаси») китобини ёзган. Унинг қўлёзма нусхаси Восилий «Мерос Маркази»да сақланмоқда.

37.1. Араб тилида сажъ усулида ёзилган ва арабча ҳикматларни ўз ичига олган «Унвон ул-баён» асарини Восилий форс-тожик тилига таржима қилиб бўлиб, энди ўзбек тилига таржима қилаётганда кўзи ожиз бўлиб қолиб, уни тугатолмаган.

38.1. Аллома Маҳмуд аз-Замахшарийнинг араб тилидаги «Атвоқ уз-заҳаб» асарини Восилий таржима ва шарҳ қилган.

39.1. Восилий араб ва форс тилларидаги турли фойдали ҳикматлар ва пандларни тўплаб, уни «Қачкул ал-Марҳаматий» деб атаган. У ҳам Восилий «Мерос Маркази»да сақланмоқда.

40.1. Восилий 1979 йили кўзидаги катарактани операция қилдириш учун Андижонга бориб, юрак хуружидан вафот этди.

41.1. Аҳли байт – Муҳаммад алайҳис-саломнинг авлодлари.

47.1. Беҳзод Содиқович Йўлдошев (1945 йил, Тошкент) – ЎЗР ФАнинг президенти. Академик, физика-математика фанлари доктори. Беҳзод

сўзи насаби тоза маъносини билдиришига ишора қилинмоқда.

48.1. Тўра Мирзаев (1936 йил, Бухоро) — Филология фанлари доктори, ЎзР ФА вице-президенти.

49.1 Баҳром Абдураҳимович Абдуҳалимов (1959 йил, Тошкент) — 2004 йилдан Шарқшунослик институти директори вазифасида ишламоқда.

51.1 Б.А. Абдуҳалимов «Байт ал-ҳикма» ва Ўрта Осиё олимларининг Бағдоддаги илмий фаолияти» мавзусида докторлик ишени ёқлаган. У қирқдан ортиқ илмий мақолалар муаллифидир.

59.1 Қосимхонов Бобохон (1945 йил, Тошкент) — шарқшунослик институти қошидаги Ҳ.Сулаймонов номли Қўлёзмалар мажмуасининг бошлиғи, филология фанлари номзоди. Саййид Қосимий ижоди ҳақидаги илмий иш муаллифи.

60.1 Муяссар Солиҳова (1938 йил, Тошкент) — Қўлёзмалар фондининг кичик сақловчиси сифатида фаолият кўрсатиб, институт ходимлари орасида катта ҳурматга эга.

61.1 Холида Алимова (1955 йил, Тошкент) — Қўлёзмалар фондида китобларни асраш ва одамларни китоблар билан таъминлашда беқийёс хизмат кўрсатиб келмоқда.

62.1 Раззоқова Мавжуда Саттаровна (1969 йил, Тошкент) — Мавлоно Яъқуб Чархийнинг илмий мероси ва унинг нақшбандия тариқати

ривожида тутган ўрни мавзусида номзодлик ишини ёқлаган. 4 та рисола, 15 дан ортиқ илмий, илмий–оммабоп мақолалар муаллифи.

63.1 М.С.Раззоқова 2003 йилдан Шарқшунослик институти қошидаги Микрофильмларни сақлаш фондининг бошлиғи сифатида фаолият кўрсатмоқда.

67.1. Муҳаммаджонов Абдулаҳад (1931 йил, Тошкент) — ЎзР ФАнинг академиги. Машҳур тарихчи олим. 50 га яқин монография, дарслик ва рисолалар муаллифи. 500 дан ортиқ илмий асарлари чоп этилган. Асосий асарлари: «Қуйи Зарафшон водийсининг суғорилиш тарихи» (Т.: 1972), «Қадимги Тошкент» (Т.: 2002), «Бухоро 2500 ёшда» (Т.: 1999).

69.1. Аҳмедов Ашраф (1939 йил, Тошкент) — кўпгина монография, китоб, рисола ва илмий мақолалар муаллифи. Улуғбекнинг «Зиж», Шомийнинг «Зафарнома» асарлари шулар жумласидан.

72.1. Хожа Аҳрор (1404—1490) — тўртта асари Ўз ФА Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик Институти хазинасида мавжуд.

73.1. Абдураҳмон Жомий (1414—1492) — у умри давомида талабаларга дарс айтиш билан бирга, уларга моддий ва маънавий ёрдам бериб турган.

74.1. Муросалот — бу қўлёзма «Навоий албоми» ҳам деб аталади. Навоий ўзига мактуб ёзган Хожа Аҳрори Валий, Абдураҳмон Жомий

каби буюк шахсларнинг хатини тўплаб китоб шаклига келтирган. Навоий қўлида турган мазкур нусха Шарқшунослик институтининг Қўлёзмалар хазинасида сақланмоқда.

90.1. Муҳаммад Порсо (1348–1420) — «Фасл ул-хитоб»нинг маъноси «оқ ва қорани ажратувчи» эканига ишора қилинмоқда. Инв. № 522 XVI ва б.

91.1. Баҳоуддиннинг ҳаёти ва фаолияти ҳақида ёзилган «Мақомот» қўлёзмалар хазинасида 3424 /VIII рақами билан сақланмоқда.

94.1. Амир Темур (1336–1405)нинг «Темур тузуклари» асари 38-рақам остида сақланмоқда.

95.1. Самария — Абу Тоҳир Хўжа Самарқандий асари. Инв. № 600, 11655. Қандия — Муҳаммад Абдулжалил ас-Самарқандий асари. Инв. № 46/III. Бу асарларда Самарқанд ва унда яшаган улуф шахсларнинг ҳаёти баён қилинган.

96.1. Бобур (1483–1530). «Бобурнома». Инв. № 1329, 9377.

97.1. Шайх Хованди Таҳур (ваф. 1355) — Таҳур бин Умар Боғистоний. «Рисолаи Таҳурия»деб ном олган бешта асар муаллифи. Инв. № 3303/II, 12061. Бу ҳақда қаранг: «Шайх Хованди Таҳур». М.Ҳасаний, К.Қиличева. Тошкент, 2004.

98.1. Муҳаммад Ғаззолий (ваф. 1111) — «Иҳё ул-улум» (№ 3177) ва «Кимёи Саодат» (№ 11832) асарларининг муаллифи.

102.1. Фазлий (№ 238/XVIII), Нодира ва Увайсийларнинг ғазаллари фонддаги қўлёзмаларда сақланмоқда.

103.1. Нақшбандга бағишланган «Мақомот» китоби (№ 398) М.Ҳасаний томонидан таржима қилинган (Т.: Ёзувчи, 1993).

104.1. Улугбек (1394—1449). «Улуси арбаъ» асари. Чўлпон нашриёти томонидан нашр қилинган бўлиб, М.Ҳасаний таржимонлардан биридир.

108.1. Маҳдуми Аъзам (1461—1542) — нақшбандия тариқатининг йирик вакили, тасаввуфга оид 30 дан ортиқ рисоалар муаллифи.

109.1. «Рисолаи Биттих» («Қовун ҳақида рисола») Маҳдуми Аъзамнинг асарларидан бири. Инв. № 501/VIII ва б.

110.1. «Ал-Кашшоф» Маҳмуд Замахшарий (1075—1144)нинг Қуръонга ёзган машҳур тафсири. Инв. № 3203.

113.1. Китоб аш-шифо — Ибн Синонинг фалсафага бағишланган асари. Инв. № 3006.

115.1. Маҳмуд Замахшарийнинг «Асос ул-балоға» номли асарига ишора.

93.1 Васлий Самарқандий (1870—1925)нинг «Ал-Калому-л-афҳам фий маноқиби-л-Имоми-л-Аъзам» асари Ҳанафия мазҳабининг асосчиси Имоми Аъзам (699—767)нинг ҳаётига бағишланган.

118.1. Машҳур «Рашаҳот» китобида Ҳаким Ато бошқа бир кишининг номи билан алмаштирилиб юборилган.

120.1. Мавлоно Низомуддин Хомуш — Хожа Аҳрори Валийнинг устозларидан бири. У жуда камгап бўлгани учун «Хомуш» деган лақаб олган.

121.1. «Аҳрор» — ўзбекча ҳур ва озода дегани.

122.1. Анбар Ано — Ҳаким Ато (Сулаймон Боқирғоний)нинг хотини. «Рашаҳот»да ёзилишича, Ҳаким Ато ўлимидан олдин Анбар Анонинг Занги Атога турмушга чиқишини башорат қилган.

125.1. Юсуфий (ваф. 1544 й.) — Бобурнинг хос табиби, Муҳаммад Ҳумоюннинг муншийси. Хондамир «Қонуни Ҳумоюнӣ» асарида уни шу ном билан атаган.

127.1. «Тафсири Ҳусайний» — Ҳусайн Воиз Кошифийнинг Қуръонга ёзган тафсири. Инв. № 2181.

128.1. «Мавоҳиби Алиййа» — «Тафсири Ҳусайний»нинг асл номи бўлиб, бу тафсир Алишер Навоийга бағишланган.

129.1. Тафсири Жалолайн — Жалолиддин Муҳаммад бин Аҳмаднинг Қуръонга ёзган тафсири. Инв. № 10446

132.1. Каримов Усмон — асли Шарқий Туркистондан бўлиб, Тошкентта келиб қолган. Шарқшунослик институтида қўлёзмаларни тавсифлаш бўйича фаолият кўрсатган. Етук ҳаттот. Шарқий Туркистонда вафот этган.

147.1. Лазиз Азиззода (1898 йил, Тошкент) — собиқ Иттифоқ даврида кўп кулфатларни бошидан кечирган. Қамоқдан сўнг

Шарқшунослик институтида фаолият кўрсатиб, бир қанча илмий ишларни амалга оширган.

134.1. Файзиев Турғун (1926 – 2003) Тошкент. Қулдорлик тузуми, кейинчалик темурийлар давлати ҳақида 70 дан ортиқ китоб, рисола ва мақолалар муаллифи бўлган.

135.1. Ҳамраев Усмон – шарқшунос олим, ўнлаб рисола ва мақолалар муаллифи. Лаффасий ва Садр Зиё ҳақидаги рисолалари бор.

136.1. Иброҳимов Баҳром (1908 йил, Жиззах) – умрининг кўп йилини чет элларда ўтказган. Сўнгги даврларда Шарқшунослик институтида фаолият кўрсатиб, Самарқанд қозихона ҳужжатларига оид «Васойиқ» китоби устида илмий иш олиб борган. Тошкентда вафот этган.

138.1. Бобойи Обрез – XIII асрда яшаган сўфийлардан бири. Қабри Чорсу бозори ёнида жойлашган зиёратгоҳ бўлиб, «Рашаҳот» китобида у ҳақда маълумотлар келтирилган.

139.1. Яъқуб Чархий (ваф. 1447)нинг Баҳоуддин Нақшбандга аталган «Унсия» номли асари. Инв. № 505 II ва б.

140.1. Баҳоуддин Нақшбанднинг халифаси Муҳаммад Порсонинг Нақшбандга аталган «Қудсия» номли асари. Инв. № 5413/II ва 5765 /II.

141.1. «Рашаҳот»да ёзилишича, Нақшбанд Хизр алайҳис-салом билан кўп марта учрашган.

142.1. Яссавий ҳақида «Рашаҳот»да шундай маълумот мавжуд.

143.1. Фаридиддин Атторнинг «Тазкират ул-авлиё» китобида мазкур маълумот келтирилган.

144.1. Алоуддин Гиждувоний — Баҳоуддин Нақшбанднинг халифаси. 80 ёшлар атрофида Хожа Аҳрор билан учрашиб, қолган умрини унинг суҳбатида ўтказган.

146.1. Қутайба (ваф. 718) — машҳур араб лашкарбошиси. Ўрта Осиёни фатҳ қилиб, Андижон вилоятидаги Гуручмозор деган жойда вафот этган. Қабри ўша ерда.

151.1. Хожа Аҳрор (1404 — 1490) — катта давлат эгаси бўлиб, кўплаб қурилишларни амалга оширган. Унинг давридаги темурий шаҳзодалар унга мурид ва ихлосманд бўлганлар.

154.1. Баёз — олимларнинг тадқиқ қилишларича, баёз, яъни шеърлар тўплами тузиш XV аср Навоий даврига тўғри келади.

156.1. Нуриддинов Маҳмудхўжа Низомович (1949 йил, Тошкент) — «Юсуф Қорабоғий ва унинг фалсафий қарашлари» мавзусида номзодлик ишини ёқлаган. Қорабоғийнинг саккиз чамандан иборат «Рисолаи чаманийя» (Инв. № 8205) асарини тадқиқ этган. «Ўрта Осиё олимларининг XVI—XVII асрлардаги ижтимоий-фалсафий фикрлари тарихидан» мавзусида докторлик ишини ёқлаган. Таниқли файласуф олим. 12 та китоб, 150 та илмий ва илмий-оммабоп мақолалар муаллифи.

157.1. Магруппова Раъно (1937 йил, Тошкент) — 1957 йилдан буён кутубхоначи сифатида самарали меҳнат қилмоқда.

158.1. Жомийнинг етгита достонини ўз ичига олувчи «Ҳафт авранг» («Етти тахт») китоби ҳақида сўз кетмоқда.

161.1. Али Яздий қаламига мансуб «Зафарнома»нинг қадимий нусхаси ЎЗР ФА ШИда сақланмоқда.

163.1. Қориев Одилжон (1959 йил, Наманган) — Ал-Марғинонийнинг «Ҳидоя» асари бўйича номзодлик диссертациясини ёқлаган. Бир қанча илмий мақолалар ва рисоалар муаллифи.

164.1. Ҳазратқулов Жалил (1945 йил, Ўратепа) — шарқшунос олим. Бир неча таржима асарлар муаллифи.

165.1. Бобожонов Бахтиёр (1958 йил, Бўка) — манбашунос олим. Самарқанд қабр тошлари ҳақидаги асари Парижда нашр этилган.

166.1. Махдуми Аъзам ҳақида номзодлик диссертациясини ёқлаган. Ўндан ортиқ китоблари ва юздан ортиқ мақолалари нашр этилган.

170.1. Асомиддин Ўринбоев (1919 йил, Тошкент) — йирик манбашунос олим. Абдураҳмон Жомийнинг дастхат мактублари ҳақида докторлик диссертациясини ёқлаган (1984 й.). «Матлаъи саъдайн», «Зафарнома», «Тархи Рашидий» каби 150 дан ортиқ китоб ва мақолалар муаллифи. Қўлёзмаларни фихристлаш бўйича меҳнати синган машҳур олим. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби.

172.1. Маннонов Баҳриддин Салоҳиддинович (1931 йил, Қашқадарё) — Ўрта Осиёда қулчилик муносабатлари ва дипломатик алоқалар бўйича кўплаб рисола ва мақолалар муаллифи.

173.1. Аҳмедов Бўрибой (1924 — 2002, Андижон) — академик олим, Марказий Осиё тарихи бўйича етук мутахассис. 500 дан ортиқ китоб, рисола ва илмий мақолалар муаллифи. Шеър ёзилган пайтда олим ҳаёт бўлган.

174.1. Валиева Дониё (1931 йил, Тошкент) — эроншунос олима. Эрон маданияти ва иқтисодиёти бўйича кўплаб рисола ва мақолалар ёзган.

176.1. Муниров Қувомиддин (1928 йил, Тошкент) — қўлёзмалар фондида узоқ йиллар бошқарувчи бўлиб ишлаган. Огаҳий бўйича номзодлик иши қилган. Хоразм тарихнавислиги бўйича йирик монография муаллифи.

177.1. Ирисов Абдусодиқ (1928 — 1998, Тошкент) — Ибн Синонинг адабий мероси бўйича докторлик иши ёзган. 50 дан ортиқ китоб ва рисолалар, 300 дан ортиқ мақолалар муаллифи. Шеър ёзилганда олим тирик бўлган.

178.1. Расулов Абдуфаттоҳ 1888 йили Тошкентда туғилган. Филология фанлари номзоди. 30 га яқин китоб, рисола ва мақолалар муаллифи.

179.1. Муродов Абдуқодир (1893 — 1974) Тошкентда туғилган. Етук ҳаттот. Араб ва форс тили билимдони. Ўрта Осиё ҳаттотлик санъати

ва унинг намоёндалари ҳақидаги йирик монография муаллифи.

181.1. Носиров Абдулла (1899 – 1987 Тошкент) Йирик ҳаттот, библиографик, манбашунос олим. 130 жилддан ортиқ библиографияга оид китоблар муаллифи.

191.1 Каримов Фулом (1962 йил, Бухоро) – шарқшунос олим, ёзувчи ва шоир. Қисса ва ҳикоялари нашр қилинган. Шарқшуносликка оид кўплаб мақолалар муаллифи.

192.1. Тошев Нурёғди (1967 йил, Бухоро) – «Алоуддин Жувайннинг «Тарихи Жоҳонгушо» асари Марказий Осиё тарихига оид муҳим манба» мавзуи устида номзодлик иши ёзган. 5 та китоб, 10 га яқин мақолалар муаллифи.

204.1. Усмонов Ориф (1934 йил, Туркистон) – йирик шарқшунос ва тасаввуфшунос олим. Тарикатлар ҳақида докторлик ишини ҳимоя қилган. «Бухоронинг етти пири», «Нажмиддин Кубро», «Беҳзоднинг наққошлик мактаби» каби ўнлаб рисола ва юзлаб мақолалар муаллифи.

205.1. Юсупова Дилором (1941 йил, Тошкент) – шарқшунос олима, тарих фанлари доктори. Мирхонднинг «Равзут ус-сафо» асари бўйича докторлик ишини ёқлаган. Қатор рисола ва мақолалар муаллифи.

208.1. Нажмиддин Кубронинг (1145 – 1221) «Иршод ут-толибийн» асарига ишора Инв. № 4613/VI ва б.

209.1. Мухтасар ул-Виқоя-Убайдуллоҳ бин Масъуд бин Тож уш-Шариъанинг ислом ҳуқуқшунослигига оид машҳур асари. Инв. № 1866 ва б.

211.1. Ҳидоя — Али бин Абу Бакр ал-Марғинонийнинг фикҳга оид асари. Инв. № 9964/IV ва б.

212.1. Сўфи Оллоёрнинг (1644—1724). «Сабот ул-ожизийн» асарига ишора. Инв. № 228 ва б.

213.1. «Мурод ул-орифийн» — Сўфи Оллоёрнинг қаламига мансуб асар. Инв. № 496 ва б.

214.1. «Маслак ул-муттақийн» — Сўфи Оллоёрнинг ақойид ва фикҳга оид шеърий асари. Инв. № 751 ва б.

215.1. «Кофия» — Ибн Ҳожибнинг араб грамматикасига оид асари. Инв. № 2532 ва б.

216.1. «Чил Ҳадис» — Абдураҳмон Жомийнинг ҳадисларга бағишланган шеърий асари. Инв. № 282/VI ва б.

217.1. «Нафаҳот ул-унус» — Абдураҳмон Жомийнинг тасаввуфга бағишланган машҳур асари. Инв. № 633 ва б.

218.1. «Насойим ул-муҳаббат» — Навоийнинг (1441—1501) тасаввуфга бағишланган ўзбек тилидаги асари. Инв. № 857 ва б.

219.1. «Хамсат ул-мутаҳаййирин» — Навоийнинг Абдураҳмон Жомий вафотига бағишлаб ёзган асари. Инв. № 254/V ва б.

220.1. «Маҳбуб ул-қулуб» — Алишер Навоий асари. Инв. № 140 — I.

221.1. Ҳамидхон Исломиё (1938 йил, Ғўлжа) — йирик манбашунос олим. Навоийнинг «Насойим ул-муҳаббат» асари бўйича докторлик иши ёзган. Ўнлаб рисола ва юзлаб илмий ва илмий-оммабоп мақолалар муаллифи.

222.1. Хўжаев Аҳад (1942 йил, Қашғар) — таниқли хитойшунос олим. «Цинская империя, Джунгария и Восточный Туркестан». (1979, Москва) каби 3 та монография муаллифи. Қадим Хитой манбалари асосида шу пайтгача номаълум бўлиб келган тарихий воқеаларни илк марта очиб берган. Тарихга оид юздан ортиқ илмий мақолалар муаллифи.

223.1. Бўриев Омонулла (1944 йил, Тожикистон) — Ҳофизи Абрў асарларидаги географик маълумотлар ҳақида номзодлик ишини ёқлаган. Таниқли манбашунос олим. 30 дан ортиқ китоб, рисола ва 150 дан ортиқ илмий мақолалар муаллифи.

224.1. Қаюмов Азиз (1926 йил, Қўқон — йирик адабиётшунос ва шарқшунос, академик олим. Докторлик диссертациясининг мавзуси «Қўқон адабий муҳити». 200 дан ортиқ монография, рисола ва мақолалар муаллифи.

225.1. «Ғиёс ул-луғот» — Ғиёсуддин Конпурийнинг араб ва форс тили бўйича изоҳли луғати. Инв. № 13230.

226.1. «Бурҳони қотиъ» — Муҳаммад Ҳусайннинг араб ва форс тили бўйича изоҳли луғати. Инв. № 419, 2121.

227.1. «Ахтари Кабир» — Мустафо ибн Шамсиддин Ахтарийнинг араб тили бўйича изоҳли луғати. Инв. № 20278.

228.1. Мирзо Абдулқодир Бедил (ваф. 1720) — машҳур шоир. Унинг девони Шарқ оламида машҳур бўлган. Ўрта Осиёда бедилхонлик мактаблари мавжуд бўлган.

229.1. «Чор унсур» — Бедилнинг фалсафий асарларидан бири. Инв. № 373 ва б.

230.1. Дукчи Эшоннинг (ваф. 1898) «Ибрат ул-фофилийн» номли асарига ишора. Инв. № 1725 ва б.

234.1. «Бидон» — араб тили грамматикасига оид форс-тожик тилида ёзилган рисола номи.

235.1. Олим Ибн Сино, Беруний, Нақшбанд ва Навоий ҳақида кўплаб асарлар муаллифи эканига ишора.

236.1. «Ал-қонун фи-т-тибб» — Ибн Сино (980—1037)нинг машҳур «Тиб қонунлари» асари. Инв. № 11195 ва б.

237.1. «Хористон» — Мажд уд-Дин Хавофийнинг одоб-ахлоққа оид асари. Инв. № 333/IV ва б.

238.1. «Комил ут-таъбир» — Муҳаммад ат-Тифлисийнинг тушлар таъбирига бағишланган машҳур асари. Инв. № 2601 ва б.

239.1. «Татийр ул-маном» — араб тилида ёзилган тушлар таъбирига оид икки жилдик асар.

240.1. Муаббир — тушларни таъбир қиладиган киши.

242.1. Абдуллаев Исматилла (1927 йил, Наманган) — йирик шарқшунос ва манбашунос олим. Ас-Саъолабийнинг «Йатимат уд-даҳр» асари устида докторлик ишини ёқлаган. 500 дан ортиқ китоб, рисола ва мақолалар муаллифи.

243.1. И.Абдуллаев «Йатимат уд-даҳр»ни «Аср дурдонаси» номи билан ўзбек тилига таржима қилган.

246.1. Абдуллоҳ Баррақий — Хожа Юсуф Ҳамадонийнинг (1048 — 1140) халифаси.

247.1. Хожа Ҳасан Ондоқий — Хожа Юсуф Ҳамадонийнинг халифаси. Бу ерда Бухоронинг Ондоқ қишлоғидан эканлигига ишора қилинмоқда.

248.1. Аҳмад Яссавий (1041 — 1167) Хожа Юсуф Ҳамадонийнинг халифаси бўлган. Унинг «Девони Ҳикмат» асари халқ ичида машҳур. Инв. № 361/1 ва б.

249.1. Абдухолиқ Ғиждувоний (ваф. 1220) — Хожа Юсуф Ҳамадонийнинг халифаси, Баҳоуддин Нақшбанднинг маънавий устози. Тасаввуфга оид бир қанча асарлар муаллифи.

250.1. Алоуддин Ғиждувоний (XIV аср) — Баҳоуддин Нақшбанднинг тўрт халифаларидан бири. Умрининг охирини Хожа Аҳрори Валий билан ўтказган.

251.1. Занги Ато — Аҳмад Яссавийнинг шогирдларидан бири. Бу ерда унинг тўрт халифаси санаб ўтилмоқда.

252.1. Саййид Али Ҳамадоний (ваф. 1384) — «Авроди Фатҳиййа» ҳамда бошқа

ўнлаб асарларнинг муаллифи. Инв. № 2177/
XXXV ва б.

253.1. «Мухтасар» — Бобурнинг фикҳ масалаларига бағишланган асари. Тошкентда чоп этилган.

254.1. «Ҳумоюннома» — Гулбаданбегимнинг ўз акаси Ҳумоюнга бағишлаб ёзган асари. Инв. № 50 ва б.

255.1. «Сирр ул-асрор» — Муҳаммад бин Закариё ар-Розийнинг кимёга аталган асари. Инв. № 3758/ II.

256.1. «Қутодғу билиг» — Юсуф Хос Ҳожибнинг машҳур асарига ишора. Инв. № 1809 ва б.

257.1. «Гулистон» ва «Бўстон» — Саъдий Шерозийнинг машҳур асарлари. Инв. № 114 ва б.

258.1. «Матлаъ ул-анвор» — Амир Ҳусрав Деҳлавийнинг шеърий асари. Инв. № 1066 ва б.

259.1. «Маснавий» — Жалолиддин Румийнинг тасаввуфга оид шеърий асари. Инв. № 203.

260.1. Абулғози Баҳодирхон (1603—1664) — «Шажараи турк» ёки «Тарокима» асарлари муаллифи. Инв. № 1552/IV ва б.

261.1. «Манофиъ ул-инсон» — Абулғозий Баҳодурхоннинг табобатга оид асари. Инв. № 4107.

262.1. Ҳаким Давоий ал-Гилоний (XV1 аср) — «Фавойид ул-инсон» («Инсонларга фойдалар») асари муаллифи.

263.1. Ҳақим Шаҳобуддин (ваф. 1389) — «Шифо ул-мараз» («Касалликлар давоси»), «Тухфаи Хоний» каби тиббий асарлар муаллифи.

264.1. Ҳақим Юсуфий ибн Муҳаммад ибн Юсуф ат-табиб ал-Ҳаравий (ваф. 1544) — рубоийлардан иборат «Илож ул-амроз» («Касалликлар давоси») китобини ёзган. Бу асар ўзбек тилига (Тошкент ва Хоразм) таржима қилинган. Табобат, иншо, луғат ва одоб-ахлоққа оид 20 дан ортиқ асарлар муаллифи. Қаранг: Ҳақимлар ҳикояти. Таржимон М.Ҳасаний, Т.: Медицина, 1985.

265.1. Саййид Муҳаммад Ҳасрат (XVIII аср) — «Нозими сихҳат» асари муаллифи.

266.1. Бобоҳўжаев Марат (1929 йил, Термиз) — шарқшунос олим, тарих фанлари доктори. Афғонистон тарихи, маданияти ва сиёсий-иқтимоий алоқалар бўйича кўплаб асарлар муаллифи.

267.1. Нишонов Маъмуржон (1933 йил, Фарғона) — тарих фанлари доктори. Ўзбекистоннинг Афғонистон ва Эрон бўйича алоқаларига оид кўплаб рисола ва илмий мақолалар муаллифи.

268.1. Мусаев Шониёз (1938 йил, Тожикистон) — манбашунос олим. Форс тилида сақланаётган асарларнинг каталогларини тузувчиларидан бири, миниатюрага оид асарлар муаллифи.

269.1. Мадраимов Абдумажид Абдураимович (1946 йил, Андижон) — докторлик ишининг

мавзуси: «XV—XVI асрлар Марказий Осиё қўлёзма китоби тарихи манбалари (Алишер Навоий асарлари қўлёзмалари асосида). У саккизта китоб ва юздан ортиқ илмий ҳамда оммабоп мақолалар муаллифи.

270.1. Остонава Гулсара (1940 йил, Самарқанд) — XIX—XX аср бошларида Фарбий Бухорода ер-сув эгаллиги ва аграр муносабатлар (Бухоро Қушбегиси архиви материаллари асосида)» номзодлик ишини ёқлаган. 2 та китоб, 40 дан ортиқ илмий, 50 дан ортиқ илмий—оммабоп мақолалар муаллифи.

271.1. Жалилов Омон (1935 йил, Гулжа) — «XIX асрнинг II ярми XX аср бошларидаги қорақалпоқ тарихидан» деган мавзуда номзодлик ишини ёқлаган. 4 та китоб, 2 та рисола ва 70 дан ортиқ илмий, 60 дан ортиқ илмий—оммабоп мақолалар муаллифи.

272.1. Айтбоев Абдухолиқ (1941 йил, ХХРнинг Чугучак шаҳри) XIX аср Шарқий Туркистон тарихига оид манбалар устида номзодлик ишини ёқлаган. «Қадимги Фарғона тарихидан» номли қимматли рисола муаллифи. 90 дан ортиқ мақолалари эълон қилинган.

273.1. Обидов Бахтиёр (1944 йил, Тошкент) — таниқли ҳиндшунос олим. «Лала Лажпат Райнинг фаолияти ва ғоявий—сиёсий қарашлари» мавзусида номзодлик ишини ҳимоя қилган. 2 та китоб, 4 та рисола ва 50 га яқин илмий мақолалар муаллифи.

274.1. Қулаҳмедова Румия Сайтовна (1950 йил, Россия) — ҳимоя ва аспирантура масалалари бўйича масъул котиб.

275.1. Фуломов Санжар (1968 йил, Тошкент) — муншаотлардаги Амир Темурнинг тарихига оид хатлар устида номзодлик ишини ёзиб тугатмоқда. Чет эл тилларини мукамал билади. 10 дан ортиқ илмий мақолалар муаллифи.

276.1. Расулов Дилшод (1968 йил, Тошкент) — «Марказий осийлик мутафаккирларнинг асарларида фикҳ ва калом илмлари» мавзусида номзодлик ишини ёқлаган. Илмий котиб сифатида фаолият кўрсатмоқда. Рисола ва илмий мақолалар муаллифи.

277.1. Салимов Маъруфжон (1954 йил, июн Тошкент) — қўлёзмаларни таъмирлаш бўйича етук мутахассис ва иқтидорли наққош. Унутилиб кетган «абри баҳор» қоғозини қайта тиклаган. Қўлёзма безаклари бўйича ўнлаб мақолалар муаллифи.

278.1. Шовосил Зиётов (1973 йил, Тошкент) — «Абу Мансур ал-Мутуридий ёзма мероси ва унинг «Китоб ат-таъвилот»асари» мавзусида номзодлик ишини ёқлаган.

279.1. Баубаева Муқаддас (1959 йил, Бегавот) — Кадр бўлими бошлиғи сифатида самарали хизмат кўрсатмоқда.

280.1. Абдуллаева Баҳри (1951 йил, Тошкент) — Комёб «Девон»ини нашр қилдирган. Бир қатор мақолалари матбуотда эълон қилинган.

281.1. Хайруллаева Мастура (1957 йил, Тошкент) — Муҳайирнинг девонидан сайланма нашрини чоп эттирган. Бир қанча мақолалар муаллифи.

282.1. Мирмаҳмудов Нажмиддин (1969 йил, Тошкент) — Имом ал-Бухорийнинг «Саҳиҳи Бухорий» асари бўйича номзодлик ишини тугатмоқда.

283.1. Умрзоқов Баҳриддин (1970 йил, Навоий вилояти). Али Сафийнинг «Рашаҳот» асари бўйича номзодлик ишини ёзиб тугатмоқда. 10 га яқин манбаларни нашр эттирган.

284.1. Мадраимов Ҳиндол (1974 йил, Тошкент). Фаззолийнинг «Кимёи саодат» асари бўйича номзодлик ишини ёқлаган.

285.1. Худойберганов Равшан (1979 йил, Тошкент). Истахрийнинг «Масолик ул-момолик» асари бўйича номзодлик ишини ёзмоқда.

286.1. Гўзал — компьютер устаси, ўз ишини яхши билувчи мутахассис, доимо ёрдамга тайёр ходим.

288.1. Сайфиддин ака аслида шарқшунос олим бўлиб, И.Абдуллаев, А.Ирисов, А.Ўринбоев, Қ.Муниров, Б.Аҳмедов, Б.Маннонов ва бошқалар билан қадрдон дўст эдилар. Тез-тез Тошкентга келиб, бу дўстлари билан дийдорлашиб кетиш уларга одатдир.

290.1. Сайфиддин Жалиловнинг Бобур ҳақида китоб ва рисоалари мавжуд. Бундан ташқари, Бобур экспедициясида қатнашган ва Андижонда

Бобурга бағишланган барча тадбирларнинг етук ташкилотчиларидан бири. Иккинчидан, олимнинг фикрича, Бобурнинг исми Бобур эмас, балки Бобир тарзида ўқилиши керак.

292.1. Олим Саудия Арабистонида кўп марта бўлиб, у ерда яшайдиган ўзбекларнинг тарихини ёзган.

294.1. Олим Ўзбекистон тарихчиларининг Андижон бўлими раиси сифатида фаолият кўрсатиб келмоқда.

МУНДАРИЖА

Б.Абдуҳалимов, С.Каримова. Дуршунос олим Ёйлари	3
Академик Убайдулла Каримов ҳаётига чизгилар	6
Академик Музаффар Хайруллаев ҳаётига чизгилар	9
Муталиб Усмонов ҳаётига чизгилар	11
Маҳдум ал-Восилий ал- Марҳаматий ҳаётига чизгилар	13
Хазинадаги ёйлар	15
Муаррих олим Сайфиддин Ҳожя Жалилов ҳаётига чизгилар	65
Рубойларга изоҳлар	68

Адабий-бадиий нашр

МАҲМУД ҲАСАНИЙ

ХАЗИНАДАГИ ҲЙЛАР

Муҳаррир Н.НАРЗУЛЛАЕВ
Бадиий муҳаррир Б.БОЗОРОВ
Тех.муҳаррир В.ДЕМЧЕНКО
Мусаҳҳиҳ Д.МИНГБОЕВА
Компьютерда саҳифаловчи Е.НАЗАРОВА

ИБ 3927

Босишга 12.07.2004й.да рухсат этилди.
Бичими 70x84 1\32. Босма тобоғи 2,875.
Шартли босма тобоғи 3,26. Адади 150 нусха.
Баҳоси келишилган нарҳда. Буюртма № 178.

«Янги аср авлоди» нашриёт-матбаа марказида
тайёрланди.

«Ёшлар матбуоти» босмахонасида босилди.
700113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.